

Vinko Tadić

(Poslijediplomski doktorski studij, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

SAVLADAVANJE NEPREMOSTIVOG: MIROTVORNI POKRET POŽEŠKE KOTLINE 1991.

UDK 327.36(497.5 Požega)“1991“

Pregledni rad

Primljeno: 12. 2. 2018.

Svaka masa ili gomila je nepredvidljiva, osim što se zna kako će prije ili kasnije posegnuti za nasilničkim postupcima.

Nikola Dugandžija¹

Tijekom ljeta i jeseni 1991. djelovao je Mirotvorni pokret Požeške kotline na području nekadašnje Općine Slavonska Požega. Cilj Mirotvornoga pokreta bio je zaustavljanje i sprečavanje ratnih sukoba između Hrvata i Srba te razvijanje dijaloga kao glavne metode rješavanja problema. Osim toga, pripadnici Pokreta nastojali su razvijati principe demokracije u kritičnim trenucima raspada Jugoslavije i sloma socijalističkog društvenog uređenja. Ovaj rad sadrži do sada uglavnom nepoznate podatke o Pokretu te analize određujućih aspekata njegova djelovanja. Riječ je prvom znanstvenom radu o problemima Mirotvornog pokreta Požeške kotline 1991. godine.

Ključne riječi: Mirotvorni pokret Požeške kotline, Slavonska Požega, mir, dijalog, tolerancija, proturatni aktivizam

UVOD

Rat je sam po sebi zločin golemih razmjera...

Jovan Mirić, *Danas*, 21. 1. 1992.²

Prošle su 23 godine od završetka rata za teritorijalnu cjelovitost Hrvatske koji je ostavio duboke tragove u sjećanjima na ljude koji su izgubili život, uništene domove, prekinuta prijateljstva, razne oblike nasilja te druge

¹ Nikola Dugandžija, *Nacionalna zbilja i njezini prividi* (Zagreb, 2010), 69.

² Jovan Mirić, *Sve se mijenja kriza ostaje. Izbor članaka i intervjuja* (Zagreb, 2018), 226.

individualne i kolektivne traume. Jesu li građani mogli zaustaviti sve patnje i stradanja u ratu na ovim prostorima od 1991. do 1995. godine? U Požeškoj kotlini postojali su ljudi uvjereni da svojim djelovanjem, u smislu obnove narušenog povjerenja između jednog dijela Hrvata i Srba, ali i građana drugih narodnosti koji su živjeli u požeškom kraju, mogu spriječiti oružane sukobe i nisu se prepustili etnonacionalnoj³ isključivosti koja je vodila u rat. Riječ je o ljudima različitih narodnosti, agnosticima, ateistima i vjernicima, rimokatolicima i pravoslavnima. Okupljeni oko proturatne inicijative našli su se i građani različitih političkih uvjerenja.⁴ U ovom članku bit će prikazani ciljevi i djelovanje Mirotvornog pokreta Požeške kotline. Područje njegova djelovanja obuhvaćalo je okvire nekadašnje Općine Slavonska Požega. Temeljni cilj Pokreta bio je sprečavanje ratnih sukoba i razvijanje demokratskih standarda u rješavanju međuetničke napetosti na spomenutom području u okviru ustavnoga poretka i pravnoga sustava Republike Hrvatske.

Ovaj članak rezultat je analize raznih novinskih napisa i neobjavljenih pisanih materijala nastalih u razdoblju djelovanja Pokreta, u ljeto i jesen 1991. godine, te razgovora autora s glavnim akterima zbivanja. Riječ je o do sada potpuno neistraženoj temi i ovaj je pisani rad prvi pokušaj znanstvene analize djelovanja Pokreta. Kopije svih neobjavljenih i objavljenih pisanih i slikovnih izvora koje sam koristio tijekom istraživanja dostupne su u Arhivu Povijesnoga društva Požega, kutija 6. O djelovanju Mirotvornoga pokreta najviše je pisao požeški novinar Jelenko Topić. Svoje je članke redovito, nakon objavljivanja u *Večernjem listu* u kolovozu, rujnu, listopadu i studenom 1991., izrezivao i lijepio u posebnu bilježnicu, sačuvanu u njegovu privatnom arhivu. Tu mi je bilježnicu stavio na raspolaganje tijekom istraživanja inicijative požeških proturatnih aktivista. Topićeve tekstove fotokopirao sam i pohranio u Arhivu Povijesnoga društva Požega s namjerom da budu dostupni zainteresiranim čitateljima, ali i da na taj način

³ Nikola Dugandžija je u svome eseju *Etnonacionalni sindrom* napisao: „Između etnosa i nacije ne postoji temeljita odvojenost. Iako se nacije temelje pretežno na teritorijalnom i građanskom principu, etnička pozadina nastanka i održavanja nacije ne nestaje, nego se u većoj ili manjoj mjeri zadržava. To je Anthony Smith iscrpno objasnio u knjizi ‘The Ethnic Origins of Nations’. Nacija ne nastaje tako da svojstva koja ona stvara, modificirajući pri tome i neke raznorodne dijelove, brišu etničke sastavnice. Ti ostaci nastavljaju život u naciji, doduše najrjeđe u neizmjenjivim formama, ali dovoljno prepoznatljivim da se u naciji uoči ono što preostaje od etnosa.“ Nikola Dugandžija, *Etnonacionalni sindrom* (Zagreb, 2004), 22-23.

⁴ Do ovoga zaključka došao sam tijekom pojedinačnih razgovora sa sudionicima Mirotvornoga pokreta Požeške kotline. Na temelju tih razgovora nema nikakve dvojbe da su u Pokretu djelovali ljudi različitih narodnosti i vjerskih pripadnosti te političkih uvjerenja. (Georgije Diklić, razgovor s autorom, Požega, 31. 7. 2013; Slavka Galić, razgovor s autorom, Požega, 30. 8. 2013; Ljubomir Gnjatović, razgovor s autorom, Požega, 1. 8. 2013; Branka Lukić Cesarik, razgovor s autorom, Požega, 3. 9. 2013; Dušan Mirković, razgovor s autorom, Slobošćina, 16. 8. 2013; Rihard Perinović, razgovor s autorom, Požega, 8. 9. 2013; Kazimir Semunović, razgovor s autorom, Požega, 5. 8. 2013; Rajka Šimunović, razgovor s autorom, Požega, 1. 8. 2014; Jelenko Topić, razgovor s autorom, Podsreće, 16. 8. 2013; Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 28. 7. 2013; Ivo Žanetić, razgovor s autorom, Požega, 12. 7. 2014.)

olakšam posao budućim istraživačima suvremene povijesti požeškoga kraja. Treba spomenuti i uglavnom nepotpisane tekstove kojima su požeški novinari pratili djelovanje Mirotvornog pokreta na stranicama *Požeškoga lista*, zatim (ne)objavljene izvore sačuvane u privatnom arhivu Slavke Galić: „Ja i ti za mir u lijepoj našoj domovini“ (letak Mirotvornog pokreta Požeške kotline), „Inicijativnom odboru Mirotvornog Pokreta Požeške kotline“ (pismo radnica i radnika „SLOGE“), „Trg Sv. Trojstva u Slavonskoj Požegi“ (razglednica Mirotvornog pokreta Požeške kotline, rad Ljubiše Aleksića) i *Zapisnik* (zapisnik sjednica Inicijativnog odbora Mirotvornog pokreta Požeške kotline).

Tijekom istraživanja i analize ove problematike morao sam prevladavati razne teškoće, a ponajviše sporne izjave pojedinih sudionika koje se nisu međusobno podudarale, pa su u ovaj rad interpolirani determinirajući podaci oko kojih su se usuglasili svi sugovornici s kojima sam pojedinačno razgovarao o nekom problemu. Bili su u stanju jasno artikulirati ideje Mirotvornog pokreta Požeške kotline i motive koji su ih naveli na sudjelovanje u njegovu djelovanju. Kod utvrđivanja činjenica, posebno slaganja događaja u kronološki niz, pojavili su se problemi pa je trebalo utvrditi što se dogodilo prije, što kasnije. Zbog praznina nastalih nakon protoka vremena, sjećanja su se iskrivila te je rekonstrukcija događaja zahtijevala veliki napor i dugotrajan rad sa sugovornicima. Primjerice, dva sugovornika su s punom sigurnošću i vrlo uvjerljivo tvrdila da je novinar Dušan Mirković nosio hrvatsku zastavu tijekom mimohoda od Trga Svetog Trojstva do požeške kasarne JNA. Međutim, nakon razgovora s Dušanom Mirkovićem, utvrđeno je da nije nosio hrvatsku zastavu, nego kameru kojom je pratio cijeli događaj. Pisani izvori nisu u potpunosti odgovorili na sve aspekte djelovanja Mirotvornog pokreta Požeške kotline pa je uz pomoć usmene povijesti ostvaren kvalitetniji uvid u cjelinu ovoga problema.

Na samom početku analize problema djelovanja Mirotvornog pokreta Požeške kotline važno je razjasniti neka pojmovna određenja. Naime, prema objašnjenju Bojana Bilića u njegovu članku „Hod po tankoj žici: artikuliranje antiratnog angažmana u Hrvatskoj ranih 1990-ih godina“, objavljenom u knjizi *Neispričana povijest. Antiratna kampanja 1991.-2011.* (2011.), potrebno je „pojmovno razlikovati proturatni od mirovnog aktivizma, jer su ta dva termina povezana, preklapaju se i ponekad ih se rabi naizmjenice. *Proturatni aktivizam* odnosi se (1) na opći otpor nekom oružanom sukobu i (2) na jednu vrstu građanskog angažmana s izrazitom osobnom i lokalnom dimenzijom. Proturatni aktivisti često doživljavaju privatne nedaće u vezi s ratom koje izazivaju otpor određenom ratu ovdje i sada. Proturatni aktivisti ne moraju biti protiv *rata kao takvoga*, nego je moguće da određeni rat odbacuju iz ideologijskih uvjerenja ili osobnih prigovora. U tom je smislu proturatni stav moguće plauzibilno artikulirati iz nacionalističke perspektive. Mirovni je aktivizam s druge strane uobičen širim, globalno orijentiranim skupom vrednota po kojima se rat ili bilo koju drugu vrstu vojnih sredstava ne smije upotrijebiti za razrješavanje sukoba. Mirovni aktivizam pokreću načini djelovanja orijentirani prema zajednici i on često proizlazi iz jasnog,

uglavnom ljevičarskog, političkog stava.“ Smatram da djelovanje pripadnika Mirotvornog pokreta Požeške kotline u većoj mjeri opisuje pojmovno određenje proturatnog aktivizma jer je riječ o djelovanju na lokalnoj razini potencijalno ugroženoj „nedaćama u vezi s ratom koje izazivaju otpor određenom ratu ovdje i sada“.⁵ Takvo pojmovno određenje Mirotvornog pokreta Požeške kotline bit će još jasnije vidljivo u analizama glavnoga dijela rada.

Otvaranje Pandorine kutije – početak rata u Hrvatskoj i antiratna nastojanja

*Moja domovina Hrvatska i ja
napadnuti smo žestoko i brutalno, sa svih
strana. Poriču nas i razdvajaju.*

Jovan Mirić, *Večernji list*, 30. 11. 1991.⁶

Hrvatska demokratska zajednica pobijedila je na prvim višestranačkim izborima poslije Drugog svjetskog rata, održanima u proljeće 1990. godine. Bio je to početak sloma socijalističkog sustava u Hrvatskoj. Dana 30. svibnja konstituiran je višestranački Sabor. Skupština općine Knin je 27. lipnja osnovala Zajednicu općina sjeverne Dalmacije i Like. Spomenutoj Zajednici priključile su se općine u kojima su hrvatski građani srpske narodnosti bili većinsko stanovništvo (Donji Lapac, Gračac, Obrovac, Dvor, Glina, Vojnić, Benkovac, a 19. prosinca i Kostajnica).⁷ Sabor je proglasio ustavne amandmane kojima su iz postojećega *Ustava* uklonjena socijalistička obilježja, a istoga dana, 25. srpnja, u Srbu je osnovano Srpsko nacionalno vijeće. Od 17. kolovoza u okolici Knina, Benkovca i Obrovca blokirani su prometni pravci. Tako je započela pobuna jednoga dijela građana srpske narodnosti u Hrvatskoj. Srpsko nacionalno vijeće proglasilo je 30. rujna srpsku autonomiju. Prvi oružani incident u Hrvatskoj dogodio se na cesti Obrovac – Gračac 17. studenoga. Tada su stražari srpske narodnosti pucali u kamion te ranili vozača i suvozača. Srpska autonomna oblast Krajina osnovana je 21. prosinca u Kninu. Sabor je 22. prosinca usvojio novi *Ustav Republike Hrvatske*. Dana 21. veljače 1991. godine Sabor je izglasao „Rezoluciju o prihvaćanju postupka za razdruživanje SFRJ i o mogućem udruživanju u savez suverenih republika“. Pobunjeni Srbi osnovali su Srpsku autonomnu oblast Slavoniju, Baranju i Zapadni Srem. Počekom ožujka srpski pobunjenici u Pakracu razoružali su policajce hrvatske narodnosti te je došlo do intervencije Ministarstva unutrašnjih poslova. Posljednjega dana ožujka 1991. godine u sukobu između milicije SAO Krajine i

⁵ Bojan Bilić, „Hod po tankoj žici: artikuliranje antiratnog angažmana u Hrvatskoj ranih 1990-ih godina“, u: *Antiratna kampanja 1991.-2011. Neispričana povijest* (Zagreb, 2011), 213.

⁶ Mirić, *Sve se mijenja*, 222.

⁷ Davor Marijan, *Hrvatska 1989.-1992. Rađanje države* (Zagreb, 2017), 292.

hrvatskih policajaca na Plitvicama poginuo je hrvatski policajac Josip Jović, a 2. svibnja napadnuta je jedinica MUP-a Republike Hrvatske u Borovu Selu. Tada je 12 hrvatskih policajaca izgubilo život. Dana 12. svibnja u SAO Krajini proveden je referendum o pripajanju Srbiji i njezinu ostanku u Jugoslaviji. Na referendumu održanom 19. svibnja hrvatski građani izjasnili su se da Hrvatska kao samostalna država „može stupiti u savez suverenih država sa ostalim republikama (prema prijedlogu Republike Hrvatske i Republike Slovenije za rješavanje državne krize SFRJ) i protiv toga ‘da Republika Hrvatska ostane u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi (prema prijedlogu Republike Srbije i Socijalističke Republike Crne Gore za rješavanje državne krize u SFRJ)’“. Sabor je 25. lipnja usvojio odluku o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske, a gotovo identičnu odluku izglasao je i slovenski parlament. Tako je započeo proces razdruživanja Hrvatske i Slovenije od ostalih republika SFRJ. Dva dana kasnije JNA je započela kratkotrajni rat u Sloveniji. Stjepan Mesić⁸ preuzeo je dužnost predsjednika Predsjedništva SFRJ 1. srpnja 1991. godine. U srpnju su pripadnici srpskih paravojskih formacija protjerali stanovnike hrvatskoga sela Čelije,⁹ a selo su spalili. Nekoliko dana kasnije započeo je napad na Osijek. U Hrvatskoj su se nizali oružani sukobi.¹⁰

Pobunjeni Srbi su 12. kolovoza 1991. godine osnovali SAO Zapadne Slavonije. Tada su izbile oružane borbe na tom području. Pobunjene formacije pomagali su vojnici JNA pristigli iz Bosne, te su uspostavili kontrolu u Okučanima, a svoje djelovanje usmjerili prema Novskoj i Pakracu.¹¹

Sušтина problema koji su prijetili izbijanjem ratnoga nasilja u Hrvatskoj i Jugoslaviji početkom devedesetih godina prošloga stoljeća, ali i mogućih rješavanja, ponajprije u pravcu kulturne autonomije Srba u Hrvatskoj, da potencijalni uzroci konflikta budu prevladani, sadržana je u knjizi Drage Roksandića, znakovitoga naslova *Protiv rata. Prilozi povijesti iluzija* (1996.). Ovo djelo

⁸ Hrvatski član Predsjedništva SFRJ.

⁹ Selo Čelije smješteno je nedaleko od Trpinje u istočnoj Slavoniji.

¹⁰ Ovaj pregled događaja, uz nekoliko korekcija, napisao sam oslanjajući se uglavnom na knjigu *Antiratna kampanja 1991.-2011. Neispričana povijest* (Zagreb, 2011), 109-114. Prilike u Jugoslaviji uoči sloma socijalističkog uređenja, broj i raspored Srba u Hrvatskoj do početka rata, priklanjanje jednog dijela Srba u Hrvatskoj politici Slobodana Miloševića 1989., višestranački izbori 1990., napetosti i srpska pobuna u Hrvatskoj, protivljenje novom hrvatskom Ustavu, osnivanje i uređenje srpskih autonomnih oblasti u Hrvatskoj te rat u Hrvatskoj 1991. prikazani su u: Nikica Barić, *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990-1995.* (Zagreb, 2005), 25-141. O demokratskoj smjeni vlasti, raspadu Jugoslavije i početku rata u Hrvatskoj 1991. u: Dušan Bilandžić, *Hrvatska moderna povijest* (Zagreb, 1999), 764-798. Detaljnije o slobodnim izborima 1990. godine, Srbima u Hrvatskoj, incidentima i početku rata u Hrvatskoj, ulozi JNA od njezina nastanka do ratnih zbivanja 1991., raspadu Jugoslavije te ratnim operacijama 1991. godine u: Ivo Goldstein, *Hrvatska 1918-2008.* (Zagreb, 2008), 648-715.

¹¹ Barić, *Srpska pobuna*, 121.

sastoji se od niza različitih tekstova nastalih u razdoblju od 21. kolovoza 1990. do 24. travnja 1991. godine. Tekstovima je zajedničko, prema riječima Drage Roksandića, „duboko proživljavano pregnuće da u do tada najtežoj krizi srpsko-hrvatskih/hrvatsko-srpskih odnosa u (S)R Hrvatskoj i SFR Jugoslaviji od vremena Drugoga svjetskog rata budu doprinos njezinu mirnom, demokratskom i civiliziranom razrješenju. Bili su oni izraz javnog djelovanja jednoga nezavisnog, angažiranog intelektualca, svjesna vlastite građanske odgovornosti u naporu da se izbjegne ratna kataklizma u razrješavanju nebrojenog mnoštva isprepletenih problema međunacionalnih odnosa u vremenu mnoštva otvorenih epohalnih izazova iza sloma bipolarne hladnoratovske strukture moći u svijetu 1989/1990. godine.“¹² Svijest o potrebi angažiranja u očuvanju mira i unapređenju suživota postojala je i kod jednoga dijela intelektualaca u Slavonskoj Požegi, koji su pokrenuli proturatnu inicijativu na području Zlatne doline. Nastojanja Drage Roksandića te njegovih suradnika Vladimira Đure Degana i Sime Rajića neizravno se, ali suštinski, dodiruju s nastojanjima požeških proturatnih aktivista, barem kada je riječ o njihovu krajnjem cilju, a to je očuvanje mira hrvatsko-srpskim dogovorom utemeljenim ponajprije na vrijednostima suvremene demokracije, poštujući teritorijalnu cjelovitost i suverenitet Republike Hrvatske. Teško je reći koliko je ljudi bilo u redovima nositelja požeške proturatne inicijative kojima je bila jasna sva složenost izvorišta ratnih sukoba na hrvatskoj i jugoslavenskoj razini, ali je evidentno njihovo inzistiranje na demokratskim principima u razrješenju situacije na prostoru Požeške kotline.

Svakako treba spomenuti i djelovanje Antiratne kampanje, koje je vrlo iscrpno prikazano u opsežnoj publikaciji *Antiratna kampanja 1991.-2011. Neispričana povijest* (2011.). Dana 4. srpnja 1991. Zelena akcija odaslala je poziv „Spriječimo rat“, a istoga dana u vrtu restorana „Zagorka“ u Zagrebu održan je neformalni sastanak Vladimira Laya, Dražena Nikolića, Zorana Oštrića i Vesne Teršelić. Tada je dogovoreno pokretanje Antiratne kampanje. Sutradan je Zoran Oštrić napisao „Povelju Antiratne kampanje“, kojoj se priključilo i Društvo za unapređenje kvalitete života. Spomenutu „Povelju Antiratne kampanje“ potpisali su „321 osoba iz 21 države, te 95 organizacija iz 20 država“. Dana 23. i 24. kolovoza u Kumrovcu je održan susret „Dani mira“. Tada je Antiratna kampanja definirana kao „organizacija koja afirmira i promovira ‘samo *nenasilne metode*, sudjeluje u *procesu rješavanja konflikata*, ali ne favorizira pojedine solucije, uvažava sve subjekte umiješane u konflikt i nastoji s njima komunicirati“. Već 25. kolovoza realizirana je i prva akcija „Vrata mira“ u Tkalčićevoj ulici u Zagrebu. Akciju su inicirali Svemir Vranko i Robert Schwartz. Organizirali su je „Društvo za unapređenje kvalitete života, centar Sri Chinmoy, Ananda margā, Komaja – društvo za razvoj ljubavi i svijesti, centar Sai Baba, Društvo za cjelovit razvoj čovjeka, predstavnici Hare Krišne i

¹² Drago Roksandić, *Protiv rata. Prilozi povijesti iluzija* (Zagreb, 1996), 1.

Društvo za waldorfsku pedagogiju“. U rujnu je prvi put spomenut Mirovni centar „kao ‘servis antiratne kampanje’“ te je nekoliko dana nakon toga pokrenut časopis *ARKzin*. Zatim je realizirana prva radionica nenasilnoga rješavanja sukoba u Zagrebu. Tijekom inicijativnoga sastanka 28. rujna određeni su programi Antiratne kampanje, a to su: „Vrata mira, Fanzin (po imenu *ARKzin*), Žene za mir, Poruke mira, Antiratni telefonski automat, Mirovna politika i demilitarizacija, Izdavaštvo, Tribine, okrugli stolovi i slično, Prigovor savjesti i civilna služba, Govorničke ture po Jugoslaviji i inozemstvu, Osnivanje Mirovnog centra kao servisnog ureda Antiratne kampanje, Demilitarizacija Visa, Mreža za prostor“. Kasnije su dodani projekti Ženske pregovaračke grupe i Promocije Antiratne kampanje u inozemstvu. U listopadu je registrirana udruga za mir i nenasilje MiZaMir u Amsterdamu. Naime, još u srpnju 1991. u Amsterdam su stigli pobornici prigovora savjesti. Radi se o mladim umjetnicima iz Hrvatske i Srbije, kojima su se potom priključili i njihovi kolege iz Bosne i Hercegovine. Udruga je imala sjedište u stanu Nives Rebernak. Članovi te udruge radili su na „ishođenju dozvola boravka, osiguravanju pravne, psihološke i socijalne pomoći, umrežavanju s međunarodnim i ex-Yu mirovnim grupama“. Osnivačka skupština Odbora Antiratne kampanje – Hrvatska održana je 23. studenoga 1991. godine. Aktivisti okupljeni oko Antiratne kampanje idućih su godina, uglavnom putem neposredne komunikacije, predavanja, promocija, radionica, pisane riječi te na druge načine, ulagali velike napore u djelovanju usmjerenom prema nenasilnom rješavanju sukoba, poštovanju i zaštiti ljudskih prava, prikupljanju i dokumentiranju podataka o ratnim zločinima, demilitarizaciji društva i pomirenju. Bili su prisutni i na lokalnoj razini, posebno u ratom zahvaćenim dijelovima Hrvatske, poput Osijeka i Pakraca, a u svoje aktivnosti uključivali su veliki broj aktivista iz stranih država.¹³

Mirotvorni pokret Požeške kotline 1991.

Položaj srpskog naroda u Hrvatskoj izuzetno je težak. Hoćemo li, međutim, te teškoće pretvoriti u očaj i tragediju, ili ćemo ih ublažavati i postupno otklanjati, to umnogome ovisi upravo od nas, od naše spremnosti da razumijemo ne samo vlastite tegobe, nego i teškoće, nesreće i tragedije Hrvata. Da pruže ruke jedni drugima, svi čije su ruke čiste, a takvih je ipak – uz sve zločine i zločince – najviše.

Jovan Mirić, Otvoreno pismo
sunarodnjacima, Labin, 22. 6. 1993.¹⁴

¹³ *Antiratna kampanja 1991.-2011. Neispričana povijest*, 109-129.

¹⁴ Mirić, *Sve se mijenja*, 231.

Dana 28. lipnja 1991. godine policajci su trebali obaviti kontrolu triju automobila u Kamenskoj.¹⁵ Tada je Milan Radojčić iz Pakraca pucao u policajce. Oni su uzvratili, a Radojčić je poginuo. Tijekom oružanog sukoba između Milana Radojčića i policajaca ranjen je Milutin Ivanović iz Slavonske Požege. Ivanović je bio predsjednik požeškog ogranka SDS-a.¹⁶ Na poprištu sukoba s policijom zatekao se u vlastitom automobilu. Beogradski je radio izvijestio da je policija pucala iz nepoznatih razloga. U trima automobilima bile su četiri osobe. Policijska patrola pokušala ih je zaustaviti, ali oni su pojačali brzinu vožnje. U jednom trenutku stala su dva od spomenutih triju automobila. Osobe iz automobila pucale su u patrolu. Policajci su uzvratili vatrom. Prema mišljenju načelnika nadležne policijske uprave Luke Dedića, četiri osobe u trima automobilima bile su međusobno povezane i u vezi s jednom grupom pobunjenika. Spomenuta grupa je, prema navodu Luke Dedića, povezana s oružanim napadima na policiju i postavljanjem eksploziva u pakračkom kraju.¹⁷ Tijekom kolovoza na rubnom dijelu zapadnog područja Općine Slavenska Požega zabilježeno je niz incidenata i nekoliko oružanih napada pobunjenih Srba. O tim događajima pisala je Vesna Milković u tekstu „Odkrivena vrata pakla“, objavljenom u *Požeškoj listu*. Naoružane osobe zaustavljale su putnike na cesti Kamenska – Pakrac i pucale na jedno osobno vozilo. U selo Sažije¹⁸ došao je čovjek imenom Milorad¹⁹ iz Amatovaca.²⁰ Rekao je stanovnicima Sažija da će policija i gardisti nad njima izvršiti pokolj. Tada je nekoliko obitelji iz obližnjih

¹⁵ Zaselak na prijelazu između Papuka i Psunja. Nakon Drugog svjetskog rata Kamenska je bila raskršnica suvremenih cesta Požega – Pakrac i Zvečevo – Voćin. Na Blažuju iznad Kamenske smješten je grob narodnog heroja Nikole Demonje, istaknute osobe Narodnooslobodilačke borbe. U blizini Demonjina groba podignut je i *Spomenik pobjedi revolucije naroda Slavonije*. Autor toga spomenika je Vojin Bakić. Spomenik je uništen 1992. godine (Sinteza: *Požeški leksikon*, Slavenska Požega, 1977., s. v. Kamenska, 113-114; Srećko Ljubljanović, *Spomenici revolucije*, Slavenska Požega, 1968., 50-54; Đuro Stanković Janko, *Spomen obilježja NOR-a. Požeška kotlina*, Slavenska Požega, 1979., 32-33; *Od Kamenske do Zvečeva*, Slavenska Požega, 1987., 33-34; Borivoj Zarić, *Povijesna sjećanja zapisana u kamenu*, Požega, 2013., 35-37). Prema popisu stanovništva 1991. godine, u Kamenskoj je živjelo 37 osoba srpske narodnosti i troje ostalih (*Popis stanovništva 1991. Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima*, Zagreb, 1992., 164-165).

¹⁶ Srpska demokratska stranka.

¹⁷ Državni arhiv u Slavanskom Brodu – Odjel u Požegi – 298 (HR-DASB-PŽ-298), Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, Slavenska Požega, četvrtak, 4. VII. 1991., 1. Kopija je dostupna u Arhivu Povijesnog društva Požega (APDP), kutija 6.

¹⁸ Sažije su selo smješteno sjeverno od Kamenske (*Požeški leksikon*, s. v. Sažije, 279). Prema popisu stanovništva 1991. godine, u Sažijama je živjelo dvoje Hrvata, 110 Srba i šest ostalih (*Popis stanovništva 1991.*, 166-167).

¹⁹ Prezime nije navedeno (op. V. T.).

²⁰ Amatovci su smješteni sjeverno od Kamenske (*Požeški leksikon*, s. v. Amatovci, 14). Godine 1991. u ovom selu živjelo je ukupno 19 stanovnika, a od toga 17 Srba (*Popis stanovništva 1991.*, 162).

sela pobjeglo u šumu. U Orljavcu²¹ je priveden Miodrag Leškaj zbog sumnje da je postavio eksploziv u zahodu blizu mjesnog doma. U Mijačima²² je otvorena paljba na vozilo Vinka Papka. Jaroslav Salinger i Vinko Papak morali su napustiti svoje domove u Mijačima. Pobunjeni Srbi pucali su na Orljavac 15. kolovoza. Tijekom druge polovice kolovoza izvršena su tri minobacačka napada na Orljavac. U više navrata pucano je na hrvatske policajce i gardiste iz smjera Podsreća²³ i Vranića.²⁴ Nakon proglašenja SAO Zapadne Slavonije zatvorena je cesta od Orljavca do Zvečeva²⁵ i Pakraca.²⁶ Dvije obitelji hrvatske narodnosti iz Mijača zamolile su Krizni štab Slavonske Požege da im pronađe smještaj.²⁷ Zaposlenici Šumarije Kamenska vraćeni su svojim kućama, uz objašnjenje da tamo više ne mogu raditi jer su to šume SAO Zapadne Slavonije.²⁸ Dio stanovnika Požeške kotline bio je uznemiren zbog sve češćih kretanja vozila JNA, a zabilježena su i prelijetanja vojnih zrakoplova i helikoptera.²⁹ U većem dijelu Požeške kotline nije bilo oružanih napada.

²¹ Orljavac je selo smješteno u zapadnom području Požeške kotline (*Požeški leksikon*, s. v. Orljavac, 194). Prema popisu stanovništva, u Orljavcu je živjelo 190 Hrvata, 66 Srba, 14 Jugoslavena i 27 ostalih (*Popis stanovništva 1991.*, 166-167).

²² Mijači su selo nedaleko od Kamenske. Selo je smješteno uz cestu Kamenska – Pakrac (*Požeški leksikon*, s. v. Mijači, 167). Tamo je 1991. godine živjelo 5 Hrvata, 76 Srba i 16 ostalih (*Popis stanovništva 1991.*, 166-167).

²³ Podsreće je smješteno nedaleko od Orljavca (*Požeški leksikon*, s. v. Podsreće, 221). Godine 1991. imalo je 109 stanovnika, a od toga 103 Srba, 1 osobu hrvatske narodnosti i 5 ostalih (*Popis stanovništva 1991.*, 166-167).

²⁴ Vranić je zaselak smješten sjeverno od Orljavca (*Požeški leksikon*, s. v. Vranić, 349). Selo je 1991. godine imalo 23 stanovnika. Svi su bili srpske narodnosti (*Popis stanovništva 1991.*, 168).

²⁵ Zvečevo je bilo središte narodnooslobodilačkog pokreta u zapadnoj Slavoniji. Na Zvečevu su tijekom Drugog svjetskog rata bili smješteni Štab III. operativne zone, Štab VI. korpusa Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske, Oblasni komitet Komunističke partije Hrvatske, Oblasni narodnooslobodilački odbor za Slavoniju te vodstva nekoliko antifašističkih organizacija (Zarić, *Povijesna sjećanja zapisana u kamenu*, 65). Uz Staro, izgrađeno je Novo Zvečevo. Tijekom socijalizma Zvečevo je bilo važno turističko odredište zapadne Slavonije (*Požeški leksikon*, s. v. Zvečevo, 357-358). Prema popisu stanovništva 1991. godine, Novo Zvečevo je imalo 113 stanovnika, 42 Hrvata, 41 osobu srpske narodnosti, 22 Jugoslavena i 8 ostalih (*Popis stanovništva 1991.*, 166-167).

²⁶ HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 5. IX. 1991., 1. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

²⁷ Privatni arhiv Jelenka Topića (dalje: PAJT), Jelenko Topić, „Pucnjava iz Vranića“, *Tekstovi 1991.–1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6.

²⁸ Sinteza: HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 5. IX. 1991., 1; PAJT, Jelenko Topić, „Istjerani iz šuma“, *Tekstovi 1991.–1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopije su dostupne u APDP, kutija 6.

²⁹ Sinteza: HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 18. VII. 1991., 1; Isto, četvrtak, 5. IX. 1991., 1; PAJT, Jelenko Topić, „Slavonska Požega – ponovno tran-

Sredinom srpnja 1991. godine članovi Izvršnog odbora Zajednice ogranka Hrvatske seljačke stranke Slavonska Požega pozvali su „stanovnike Požeške kotline da sačuvaju mir, kao i da ne dozvole da rat iz susjednih općina dođe u našu ‘Zlatnu dolinu’“. ³⁰ Hrvatski sociolog i politolog Zvonko Lerotić i neuropsihijatar Jovan Bamburač osnovali su 1991. godine društvo koje je imalo cilj njegovati hrvatsko-srpsko prijateljstvo. Na osnivačku skupštinu pozvan je i požeški neuropsihijatar Savo Treskanica, koji je, zajedno s liječnikom Georgijem Diklićem i profesoricom Slavkom Galić, došao na ideju da bi i u Slavonskoj Požegi trebalo osnovati slično društvo s ciljem sprečavanja ratnih sukoba u Požeškoj kotlini. Georgije Diklić i Savo Treskanica razgovarali su o toj ideji sa stomatologom Brankom Mihaljem i predstavnicima Hrvatske seljačke stranke koji su bili zaokupljeni sličnim nastojanjima. Dogovorili su pokretanje proturatne inicijative za dijalog između Hrvata i Srba te ostalih građana koji nisu željeli narušavati suživot stanovnika Požeške kotline. ³¹ Od završetka Drugog svjetskog rata građani Slavonske Požege čuvali su mir i njegovali suživot te gospodarski i kulturno razvijali kraj u kojem su živjeli. To ne znači da i tijekom socijalističkog sustava nije bilo napetosti u odnosima dijela Hrvata i Srba, ali u cjelini suživot se odvijao relativno uspješno. Glavni protagonisti Mirotvornoga pokreta Požeške kotline bili su: liječnici Savo Treskanica i Georgije Diklić te njihov kolega Rihard Perinović, župnik župe Svete Terezije Avilske Josip Dumić, psiholozi Slavka Galić, Branka Lukić Cesarik i Ivo Žanetić, ³² publicist i političar Stojan Raguž, stomatolog Branko Mihalj, koji je bio i predsjednik Inicijativnog odbora Mirotvornog pokreta Požeške kotline, te njegov kolega Čedo Simeunović, humanitarni i prosvjetni radnik Ljubomir Gnjatović, glumac-amater Kazimir Semunović, novinari Dušan Mirković i Jelenko Topić te drugi građani. ³³

Sredinom kolovoza 1991. godine održan je sastanak predstavnika Hrvatske seljačke stranke, Hrvatske demokratske zajednice, Stranke demokrat-

---

sporteri“, *Tekstovi 1991.–1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopije su dostupne u APDP, kutija 6.

³⁰ HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 18. VII. 1991., 2. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

³¹ Slavka Galić, razgovor s autorom, Požega, 30. 8. 2013; Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 28. 7. 2013.

³² Ivo Žanetić uključio se u rad Mirotvornog pokreta Požeške kotline nešto kasnije, ali svakako prije održavanja proturatnog skupa na Trgu Svetog Trojstva i mimohoda 24. kolovoza 1991. jer je sudjelovao u organizaciji. (Ivo Žanetić, razgovor s autorom, Požega, 26. 3. 2018.)

³³ Sinteza: Privatni arhiv Slavke Galić (PASG), *Zapisnik*. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6; Georgije Diklić, razgovor s autorom, Požega, 31. 7. 2013; Slavka Galić, razgovor s autorom, Požega, 30. 8. 2013; Ljubomir Gnjatović, razgovor s autorom, Požega, 1. 8. 2013; Branka Lukić Cesarik, razgovor s autorom, Požega, 3. 9. 2013; Rihard Perinović, razgovor s autorom, Požega, 8. 9. 2013; Kazimir Semunović, razgovor s autorom, Požega, 5. 8. 2013; Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 28. 7. 2013.

skih promjena (bivši Savez komunista Hrvatske, op. V. T.), Hrvatske narodne stranke i Hrvatske demokratske stranke s liječnicima srpske narodnosti „radi pokretanja akcije mira, razvijanja i unapređivanja suživota svih naroda i narodnosti koji žive u Požeškoj kotlini“. U ime pokretača proturatne inicijative Branko Mihalj je, između ostaloga, rekao da je „Hrvatska domovina i Hrvatima i Srbima i svima koji ovdje žive“. Sudionici susreta dogovorili su pokretanje proturatne inicijative pod sloganom *Ja i ti za mir u Lijepoj našoj domovini*. Odlučili su organizirati proturatne skupove, tiskati letak i plakat te inicirati razgovore sa stanovnicima sela požeškoga kraja. Istaknuli su da je strah građana posljedica dezinformacija koje su se tada širile organiziranom akcijom sa strane, ali nisu navedeni izvori tih dezinformacija te od čega su se one sastojale. Planirali su uključiti što više intelektualaca. Smatrali su da bi intelektualci srpske narodnosti zajedno s predstavnicima političkih stranaka i lokalne vlasti trebali posjetiti najkritičnije područje zapadnoga dijela Požeške kotline u blizini Kamenske te objasniti „funkcioniranje pravne države i moguće nejasnoće prisutne u narodu“.³⁴ Budući da je na spomenutom kritičnom području živjelo uglavnom srpsko stanovništvo, a predloženo je da tamo idu predstavnici političkih stranaka, lokalne vlasti i intelektualci srpske narodnosti, namjera je, po svemu sudeći, bila dogovorom osigurati lojalnost srpskog stanovništva novom pravnom i političkom sustavu u Hrvatskoj te na taj način spriječiti sukobe. Taj je sastanak prva službena i javna akcija požeških proturatnih aktivista. Analizirajući slogan *Ja i ti za mir u Lijepoj našoj domovini* jasno je da su požeški aktivisti zauzeli stav lojalnosti prema hrvatskoj državi i njezinu ustavnom poretku, a to je bio ujedno i poziv svima da se za svoja prava bore u okviru pravnog sustava Republike Hrvatske.

U nadolazećem razdoblju, kao što će biti vidljivo u ovom radu, na temelju pisanih izvora i iskaza svjedoka, proturatnu inicijativu predstavljao je Inicijativni odbor, ali zbog nepotpunih pisanih tragova i nesigurnih sjećanja svjedoka nije bilo moguće točno utvrditi tko su sve bili članovi Inicijativnog odbora Mirotvornog pokreta Požeške kotline, a sigurno su bili: Georgije Diklić, Josip Dumić, Slavka Galić, Branka Lukić Cesarik, Ljubomir Gnjatović, Branko Mihalj, predsjednik, Stojan Raguž, Savo Treskanica i Ivo Žanetić. Sugovornici se sjećaju mnogih ljudi koji su dolazili na sastanke Mirotvornog pokreta Požeške kotline, ali nisu sigurni tko su sve bili članovi Inicijativnog odbora. Jelenko Topić u svojim člancima, koje je objavio u *Večernjem listu*, za Mirotvorni pokret koristio je naziv *Ja i ti za mir u lijepoj našoj domovini*,³⁵ dok je u ostalim izvorima uglavnom korišten naziv Mirotvorni pokret Požeške

³⁴ PAJT, Jelenko Topić, „Ja i ti za mir“, *Tekstovi 1991.–1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6.

³⁵ Isto, Jelenko Topić, „Nade za mir“, „Ja i ti za mir u lijepoj našoj“, „Mir je naša snaga“, „Izvući poginule gardiste“, „Požeški mirotvorci“, *Tekstovi 1991.–1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6.

kotline. Nema dvojbe da su pokret i njegovi pripadnici nazivali Mirotvornim pokretom Požeške kotline jer je taj naziv naveden i u propagandnom materijalu, primjerice u letku koji su pripadnici Pokreta tada otisnuli. Mirotvorni pokret Požeške kotline predstavljao je Inicijativni odbor do osnivačkog skupa sredinom studenoga 1991. godine. Tada je izabran Izvršni odbor, koji se sastojao od sedam članova.³⁶ Georgije Diklić izabran je za predsjednika, a Slavka Galić za tajnicu.³⁷ Tijekom osnivačkoga skupa usvojen je program aktivnosti te najavljena registracija Pokreta kao udruženja građana.³⁸ Najavljene su i javne rasprave o proturatnim idejama.³⁹ Dakle, ovim osnivačkim skupom formalizirano je postojanje Pokreta.

Treba istaknuti da je proturatna ideja bila prisutna u požeškom kraju i prije osnivanja Mirotvornog pokreta Požeške kotline. Naime, u travnju 1991. zagrebački je nadbiskup kardinal Franjo Kuharić, u nazočnosti nekoliko tisuća vjernika na Trgu Svetog Trojstva u Slavonskoj Požegi, pozvao na molitvu „za mir, pravедnost i slobodu da ostvarujemo život dostojan čovjeka jer preobraženjem čovjeka stvara se novi svijet slobode, mira i ljubavi“. Kuharić je apelirao da „Republika Hrvatska bude domovina svih, domovina mira i pomirenja“.⁴⁰ Ponovio je svoj apel za mir u selu Stražemanu⁴¹ krajem kolovoza 1991. godine.⁴² Prema tekstu Vesne Milković „Molimo za mir“ u *Požeškom listu*, tadašnji župnik Župe svete Terezije Avilske Josip Dumić još je u svibnju 1991. godine, prigodom obilježavanja sjećanja na smrt svetoga Florijana, pozvao vjernike na molitvu za mir.⁴³ Ovakve su poruke svakako ublažavale postojeću napetost i pridonosile nastojanjima usmjerenim prema očuvanju mira u Zlatnoj dolini.

Jelenko Topić prikazao je jedan od proturatnih susreta u drugoj polovici kolovoza u tekstu pod naslovom „Nade za mir“. Tada je Branko Mihalj, predstavnik Hrvatske seljačke stranke, istaknuo da „u očuvanju mira u Požeškoj

³⁶ Isto, Jelenko Topić, „Požeški mirotvorci“, *Tekstovi 1991.–1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6.

³⁷ Isto.

³⁸ Isto.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Isto, Jelenko Topić, „Molitva za mir“, *Tekstovi 1991.–1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6.

⁴¹ Selo Stražeman smješteno je zapadno od Velike pod planinom Papuk. Stanovnici su u velikoj većini Hrvati (*Požeški leksikon*, s. v. Stražeman, 303). Prema popisu stanovništva 1991. godine u Stražemanu je živjelo 243 Hrvata i 7 ostalih (*Popis stanovništva 1991.*, 166-167).

⁴² PAJT, Jelenko Topić, „Molitva za pobjedu mira“, *Tekstovi 1991.–1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6.

⁴³ HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 9. V. 1991., 1. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

kotlini svi moraju biti na istoj strani“. Savo Treskanica izjavio je „kako treba pomoći da pučanstvo pravna država zaštiti od zločina i zločinaca, što je zajednički cilj svih intelektualaca. Istaknuvši da je sukob ideološki, a ne nacionalni, predsjednik požeške općine Tomo Jelić rekao je da intelektualci moraju više biti među pučanstvom. Dr. Đorđe⁴⁴ Diklić istaknuo je da ugroženosti Srba u Hrvatskoj nema i da neki sada hoće Srbiji priskrbiti ono što nikad nije bilo srpsko.“ Predsjednik Vijeća mjesnih zajednica Stojan Raguž rekao je „da jedni druge moramo zaštititi i razvijati suživot i dobrosusjedske odnose jer smo danas svi ugroženi“. Bio je prisutan i dužnosnik Stranke demokratskih promjena Ivan Del Vechio. Tada je najavljeno organiziranje mimohoda požeškim ulicama do kasarne JNA „Narodni heroj Nikola Demonja“ te predaja apela za mir vojnicima i oficirima. Planiran je odlazak proturatnih aktivista i predstavnika lokalne vlasti u sela kritičnoga dijela Požeške kotline jer će tako „utjecati na pučanstvo, a posebice na ekstremiste s obje strane, koji unose dosta nemira i nepovjerenja među ljude, posebice u seoskim sredinama“.⁴⁵ Na jednom od proturatnih susreta tijekom druge polovice kolovoza 1991. sudjelovao je i svećenik Srpske pravoslavne crkve u Slavonskoj Požegi,⁴⁶ zajedno s katoličkim župnicima. Nositelji proturatne inicijative ukazali su „na nepovjerenje i podijeljenost među ljudima, nemir i slično“. Požeški slikar Franjo Alvađ poklonio je jednu od svojih slika u vrijednosti od 5000 dinara, „a radnici organa općinske uprave prikupili su 18.500 dinara svojih priloga“. Prikupljena novčana sredstva predviđena su za realizaciju akcija Mirotvornog pokreta.⁴⁷

Mnogi građani prepoznali su i podržali nastojanja ljudi okupljenih oko Mirotvornog pokreta. Primjerice, radnice i radnici požeške *SLOGE, Industrije modne konfekcije* poslali su Inicijativnom odboru Mirotvornog pokreta Požeške kotline pismo potpore. Podržali su nastojanja Mirotvornog pokreta, „kako bi svi zajedno doprinijeli da zadržimo mir na ovim našim područjima, da izbjegnemo ljudske žrtve, materijalna razaranja, besane noći, strah i neizvjesnost“. U nastavku stoji: „Pridružujemo se željama da se budimo u mirna jutra, da naša djeca bez straha koračaju od svojih kuća do školskih dvorišta, a radni ljudi obavljaju svoje svakodnevne poslove...“ Posljednja rečenica glasi: „Doprinesimo i omogućimo da i dalje na našim radiovalovima slušamo divne pjesme naših festivala umjesto zvukova pogrebne glazbe sa naših groblja koja paraju srca svih ljudi bez obzira na nacionalnu pripadnost.“ To pismo potpisali su 453 radnice i radnika, a poslano je na ime Branke Lukić Cesarik u Centar

⁴⁴ Georgije (op. V. T.).

⁴⁵ PAJT, Jelenko Topić, „Nade za mir“, *Tekstovi 1991.–1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6.

⁴⁶ Tada je svećenik Srpske pravoslavne crkve u Slavonskoj Požegi bio Milivoj Topić (op. V. T.).

⁴⁷ PAJT, Jelenko Topić, „Ja i ti za mir u lijepoj našoj“, *Tekstovi 1991.–1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6.

za socijalni rad u Slavonskoj Požegi.⁴⁸ Pismo je upućeno poslije 22. kolovoza, jer je u tekstu navedeno da se radnice i radnici obraćaju povodom emisije „održane 22. 8. 1991.“.⁴⁹ Riječ je o emisiji Hrvatskog radija Požega u kojoj su sudjelovali pripadnici Mirotvornog pokreta.⁵⁰

Pripadnike Mirotvornog pokreta zabrinjavala je napeta situacija u selima Požeške kotline te oružani napadi pobunjenih Srba na rubnom području zapadnog dijela Općine Slavonska Požega⁵¹ pa su razgovorom željeli eliminirati probleme i sukobe. U *Požeškom listu*, 5. rujna, između ostaloga, navedeno je da se „svi problemi mogu rješavati dijalogom u demokratskoj proceduri, promicanjem temeljnih vrijednosti modernog europskog društva i afirmacijom pravne države na svim područjima društvenog života“.⁵² Proturatni aktivisti su zajedno s predstavnicima vlasti posjetili Sloboštinu,⁵³ Ratkovicu⁵⁴ i Jemi-

⁴⁸ PASG, *Inicijativnom odboru Mirotvornog pokreta Požeške kotline*. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

⁴⁹ Isto.

⁵⁰ Georgije Diklić, razgovor s autorom, Požega, 31. 7. 2013; Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 28. 7. 2013.

⁵¹ PAJT, Jelenko Topić, „Slavonska Požega – rafali na Orljavac“, „Slavonska Požega – granate na Orljavac“, *Tekstovi 1991.–1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI; HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 5. IX. 1991., 1. Kopije tekstova dostupne su u APDP, kutija 6.

⁵² HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 5. IX. 1991., 2. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

⁵³ Slobošтина je selo na području zapadnoga dijela Požeške kotline. Godine 1942. ustaše su u Sloboštinu na vrlo okrutan način pobijali 1368 civila srpske narodnosti dotjeranih s Kozare i iz okolnih sela. Izvan Sloboštine je, nakon Drugog svjetskog rata, podignuto Spomen-groblje, na kojem su pokopane žrtve. U blizini pravoslavne crkve Svetoga Nikole, koju su ustaše uništili 1942., podignut je spomenik žrtvama fašizma (Sinteza: *Požeški leksikon*, s. v. Slobošтина, 286; Dane Pavlica, „Stratišta na Papuku i Psunju“, *Ljetopis Srpskog kulturnog društva „Prosvjeta“*, Zagreb, 2006., 73-88). Spomen-kompleks i groblje u Sloboštinu uništeni su u posljednjem ratu (Zarić, *Povijesna sjećanja zapisana u kamenu*, 55-59). Prema popisu stanovništva 1991. godine u selu je živjelo 69 Srba i 14 ostalih (*Popis stanovništva 1991.*, 166-167).

⁵⁴ Ratkovicu je selo smješteno u podnožju Požeške gore, uz prugu Pleternica – Nova Kapela (*Požeški leksikon*, s. v. Ratkovicu, 260). Prema popisu stanovništva u selu je 1991. godine živjelo 129 Srba, 151 Hrvat i 40 pripadnika ostalih narodnosti, neopredijeljenih i osoba nepoznate nacionalne pripadnosti (*Popis stanovništva 1991.*, 166-167). Prema kazivanju Save Treskanice, u Ratkovici je tijekom 1991. i 1992. godine došlo do niza incidenata. Zapaljeno je i minirano 4 ili 5 kuća građana srpske narodnosti, a tijekom jedne noći zapaljeno je 11 sjenika i štagljeva u vlasništvu Srba. Starica Milka Večerinović, rođena 1906. godine, zapaljena je u svojoj kući. U Ratkovici je javno istaknut i popis Srba koji su navodno potpisali za SAO Krajinu, a među njima je i Stevan Treskanica, otac Save Treskanice. Uz njegovo ime i prezime bio je potpis ćirilicom. Stevan Treskanica imao je Gertsmanov sindrom te nije mogao pisati. Nedugo nakon toga, kada je trebao u sudu potpisati jedan dokument, stavio je otisak palca (Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 20. 5. 2018.). Zbivanja u Ratkovici tijekom 1991. i 1992. godine treba sustavno istražiti. Do 14. studenog 1991. godine Ratkovicu

novac⁵⁵ te tamo razgovarali s lokalnim stanovništvom. Susretu i uspješnom razgovoru u Sloboštini prisustvovali su i stanovnici okolnih sela. Prilikom posjete požeških proturatnih aktivista i predstavnika lokalne vlasti, u Ratkoviću je nakon više od godine dana formirana mjesna zajednica i dogovorena su dežurstva Hrvata i Srba.⁵⁶ Stanovnici Jeminovca bili su ispunjeni velikim strahom i nepovjerenjem.⁵⁷ Rekli su da naoružani ljudi tijekom noći prolaze kroz selo i pucaju. Seljani su se zbog straha noću skrivali u šumi.⁵⁸ Savo Treskanica prisjetio se i rečenice jednoga stanovnika Jeminovca: „Mi nismo četnici!“⁵⁹ Stanovnici Sloboštine potužili su se da kroz selo prolaze automobili iz kojih su nepoznati ljudi pucali.⁶⁰ Zbog otmice nekoliko ljudi na području požeške općine morali su odustati od odlaska u Ivandol⁶¹ i Vilić Selo⁶² jer je bila u pitanju njihova osobna sigurnost.⁶³ Jelenko Topić napisao je u tekstu „Pohodi

---

su napustile 42 osobe srpske narodnosti. Dva i pol mjeseca prije toga na željezničkoj stanici netko je napisao „Ovo je Srbija“ (HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 14. XI. 1991., 3. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6).

⁵⁵ Jeminovac je selo zapadnoga dijela Požeške kotline, pod planinom Psunj. Tijekom Drugog svjetskog rata stanovnici Jeminovca aktivno su sudjelovali u Narodnooslobodilačkoj borbi (*Požeški leksikon*, s. v. Jeminovac, 108). Prema popisu stanovništva 1991. godine u selu je živjelo 65 osoba srpske te jedna hrvatske narodnosti (*Popis stanovništva 1991.*, 164).

⁵⁶ Sinteza: HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 5. 9. 1991., 2; PAJT, Jelenko Topić, „Pohodi za mir“, *Tekstovi 1991.–1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopije tekstova dostupne su u APDP, kutija 6. Prema *Zapisniku* Inicijativnog odbora Mirotvornog pokreta planiran je odlazak predstavnika Mirotvornog pokreta u sela Lučince, Milivojevece, Orljavac, Ramanovce i Treštanovce. Predloženo je da se na sastanak u Orljavcu pozovu i predstavnici iz Kamenske, Kujnika, Mijača, Pasikovaca, Sažija, Striježevice, Vučjaka i Zvečeva (PASG, *Zapisnik* Inicijativnog odbora Mirotvornog pokreta. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6).

⁵⁷ PAJT, Jelenko Topić, „Pohodi za mir“, *Tekstovi 1991.–1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6.

⁵⁸ Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 5. 5. 2018; Slavka Galić, razgovor s autorom, Požega, 6. 5. 2018.

⁵⁹ Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 5. 5. 2018.

⁶⁰ Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 5. 5. 2018; Slavka Galić, razgovor s autorom, Požega, 6. 5. 2018.

⁶¹ Ivandol je selo smješteno na cesti Požega – Nova Gradiška (*Požeški leksikon*, s. v. Ivandol, 102). Godine 1991. u selu je živjelo 161 osoba hrvatske narodnosti, dvoje Srba i 2 ostalih (*Popis stanovništva 1991.*, 164-165).

⁶² Vilić Selo je poznato i po nazivu Vilića Selo, a nalazi se na cesti Požega – Pakrac. Od početka 20. stoljeća pa sve do početka Drugog svjetskog rata u Vilić Selu bilo je sjedište upravne općine koja je bila u sastavu požeškog kotara (*Požeški leksikon*, s. v. Vilić Selo, 343). Prema popisu stanovništva 1991. godine u Vilić Selu živjelo je 144 Hrvata, 12 Srba i 15 ostalih (*Popis stanovništva 1991.*, 168-169).

⁶³ HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 5. 9. 1991., 2. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6. Riječ je o otmici četvorice Hrvata, a to su: Dubravko Klanfar, Željko Makaron, Pero Pipić i Josip Šubert. Oteti su iz svojih domova (Isto, *Požeški*

za mir“: „Odjeci djelovanja mirotvoraca još se osjete u mnogim dijelovima općine. Tako su aktivisti MZ (mjesne zajednice – op. V. T.) i ogranka HDZ-a u selu Požeški Mihaljevci⁶⁴ posjetili sve obitelji u selu pa je dogovoreno da se organiziraju zajedničke straže i dežurstva pripadnika obiju nacionalnosti.“⁶⁵ Reportaža o mimohodu prema kasarni emitirana je na talijanskoj televiziji RAI.⁶⁶ Jedna njemačka radiostanica emitirala je dio govora Georgija Diklića u kojem se zauzeo za demokratska sredstva u rješavanju političke napetosti, protiv isključivosti i radikalizma.⁶⁷

Petoga rujna 1991. godine u *Požeškom listu* objavljen je tekst „Suživot na prvom mjestu“, u kojemu je prikazana proturatna sjednica Savjeta Mjesne zajednice Jakšić.⁶⁸ Cilj sjednice bio je dogovor „aktivnosti među mještanima kako bi bilo više razumijevanja, suradnje, poštovanja i dobrosusjedskih odnosa“. Istaknuto je da „u ovom selu s miješanim stanovništvom nije bilo nikakvih sukoba i incidenata, a nema razloga da i ubuduće ne bude tako“. Iz teksta je vidljivo da su se selom širile „neosnovane priče o oružju, naoružavanju i kretanju ljudi iz ovoga kraja po drugim područjima“. Zaključeno je da svi trebaju izolirati radikalne ljude i naglašena je potreba međusobnog pomaganja. Sudionici susreta prisjetili su se kako su ljudi toga sela skrivali i štitili jedni druge tijekom Drugog svjetskog rata, a nakon rata pomagali jedni drugima u obnovi. Odlučeno je da će svi članovi Savjeta utjecati na „stabiliziranje međunacionalnih odnosa“. Na kraju članka navedeno je da će se Jakšić „uključivati i u pojedine aktivnosti pokreta ‘Ja i ti za mir u lijepoj našoj domovini’“.⁶⁹ Tvrdnja da u Jakšiću nije bilo sukoba i incidenata ipak nije u potpunosti točna. Početkom srpnja policajci su došli obaviti razgovor s Jovanom Kljajićem iz Jakšića jer su u njegovoj kući bila česta okupljanja.

list, 5. 9. 1991., 1. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6). Na sjednici Inicijativnog odbora Mirotvornog pokreta raspravljalo se o mogućnostima „pomoći da se ti ljudi vrate“ (PASG, *Zapisnik*. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6).

⁶⁴ Selo smješteno na cesti Požega – Velika. Riječ je o selu u kojem je živjelo hrvatsko i srpsko stanovništvo (*Požeški leksikon*, s. v. Mihaljevci, 166).

⁶⁵ PAJT, Jelenko Topić, „Pohodi za mir“, *Tekstovi 1991.–1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6.

⁶⁶ Georgije Diklić, razgovor s autorom, Požega, 31. 7. 2013; Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 28. 7. 2013.

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ Jakšić je selo smješteno uz cestu Požega – Našice. U Jakšiću su živjeli Hrvati, Srbi, Slovaci, Česi i Nijemci (*Požeški leksikon*, s. v. Jakšić, 106). Prema popisu stanovništva 1991. godine u Jakšiću je živjelo 1425 Hrvata, 211 Srba, 46 Jugoslavena i 55 ostalih (*Popis stanovništva 1991.*, 164-165).

⁶⁹ HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 5. IX. 1991., 4., Kopija je dostupna u APDP, kutija 6. Do slične inicijative došlo je i na području pet mjesnih zajednica Kutjeva. Detaljnije u: PAJT, Jelenko Topić, „Dogovor o suživotu“, *Tekstovi 1991. – 1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6.

Prema novinskim izvješćima, stvarno ili navodno (op. V. T.), Kljajić, unatoč upozorenjima, nije prestao pucati u policajce, te su policajci uzvratili paljbu, a Kljajić je poginuo.⁷⁰

U *Požeškom listu* 5. rujna 1991. godine objavljen je članak pod naslovom „Ja i ti za mir u lijepoj našoj“ s inicijalima autora J. S. Taj napis govori o ciljevima i aktivnostima Mirotvornog pokreta Požeške kotline. Istaknuto je da Mirotvorni pokret okuplja sve ljude dobre volje, bez obzira na njihovu nacionalnu i vjersku pripadnost te politička uvjerenja, a koji su spremni aktivno „pridonositi ostvarenju ideje mira i tolerancije u Požeškoj kotlini danas“.⁷¹ Na prvom susretu Mirotvornog pokreta našlo se dvadesetak građana, na drugom oko pedeset, a na trećem više od stotinu ljudi.⁷² Dana 24. kolovoza⁷³ održan je veliki proturatni skup na Trgu Svetog Trojstva, a okupilo se „više tisuća naših sugrađana koji su u mirnom mimohodu noseći parole mira, zelene grančice i upaljene svijeće otišli do požeške kasarne i tamo vojnicima i časnicima uručili deklaraciju i načela mirotvornog pokreta“.⁷⁴ Tom je prilikom Branka Lukić Cesarik pročitala Deklaraciju Mirotvornog pokreta, a Branko Mihalj je istaknuo: „Mir je naša snaga, koja postoji u srcima Hrvata, Srba, Čeha i drugih koji ovdje žive. Zajedničkim radom možemo ga sačuvati u našoj ‘Zlatnoj dolini’“.⁷⁵ Na čelu kolone stajali su Branko Mihalj, kao Hrvat, i Savo Treskanica, kao Srbin, s transparentom na kojem je pisalo *Ja i ti za mir u Zlatnoj dolini*, a to je trebala biti poruka o potrebi za ostvarenjem suživota i dijaloga između Hrvata i Srba na području Požeške kotline.⁷⁶ Savo Treskanica prisjetio se susreta s oficirima JNA prilikom najave mimohoda nekoliko dana ranije: „Osim mene, u kasarni ‘Narodni heroj Nikola Demonja’ bili su Stojan Raguž, Ivo Žanetić i Branko Mihalj. Primili su nas potpukovnik Stjepan Husnjak i major Zvonko Horvat. U razgovoru su sudjelovala još dvojica oficira, ali se

⁷⁰ PAJT, Jelenko Topić, „Slavonska Požega – pucnji u policajce“, *Tekstovi 1991. – 1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI; HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 11. VII. 1991., 2. Kopije su dostupne u APDP, kutija 6.

⁷¹ HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 5. 9. 1991., 2. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

⁷² Isto.

⁷³ PAJT, Jelenko Topić, „Ja i ti za mir u lijepoj našoj“, *Tekstovi 1991. – 1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6; PASG, *Zapisnik*. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

⁷⁴ HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 5. 9. 1991., 2. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

⁷⁵ PAJT, Jelenko Topić, „Mir je naša snaga“, *Tekstovi 1991. – 1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6.

⁷⁶ Georgije Diklić, razgovor s autorom, Požega, 31. 7. 2013; Ljubomir Gnjatović, razgovor s autorom, Požega, 1. 8. 2013; Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega 28. 7. 2013.

njihovih imena ne sjećam. Bili su vrlo ugodni i pokazali su razumijevanje za našu aktivnost. Stekao sam utisak da im je stalo da se situacija mirno riješi.“⁷⁷

Župnik Josip Dumić omogućio je doktoru Georgiju Dikliću da s ambona⁷⁸ crkve svete Terezije Avilske, današnje požeške katedrale, izloži vjernicima temeljne ciljeve Mirotvornog pokreta. Zbog uvjerljivog nastupa Georgija Diklića javnost se zainteresirala za sudjelovanje u radu Pokreta.⁷⁹ O nastupu Georgija Diklića u crkvi svete Terezije objavljen je članak u *Požeškom listu*, 19. rujna 1991., s inicijalima autora D. M. U spomenutom članku autor je pisao o misi za mir i sve ljude dobre volje koju je služio župnik Josip Dumić. Molitveni susret započeo je žalosnom krunicom, „a nastavljen je misom i molitvom za mir“. Vjernicima se obratio „u ime Mirotvornog pokreta i doktor Georgije Diklić, član pokreta i predsjednik crkvenog odbora požeške parohije pravoslavne crkve. On je govorio o načelima mirotvornog pokreta i potrebi zajedničkog življenja na ovim prostorima. Doktor Diklić je istaknuo da je mirotvorni pokret izvanstranački, otvoren svim ljudima dobre volje, bez obzira na vjersku i nacionalnu pripadnost ili političko opredjeljenje.“ U članku je navedeno i da se prisutnima obratio župnik Josip Dumić. Župnik je istaknuo da je Požeška kotlina još uvijek „oaza mira“ i da „za to zasigurno imaju zasluge i članovi mirotvornog pokreta, te da bi svi ljudi dobre volje trebali biti članovi toga pokreta“.⁸⁰ Javnom podrškom Mirotvornom pokretu te aktivnim sudjelovanjem u njegovu radu župnik Josip Dumić nedvojbeno je zauzeo potpuno otvorenu poziciju u odnosu na svoj nastup u svibnju, prigodom obilježavanja sjećanja na smrt svetoga Florijana, kada su njegove poruke bile uglavnom načelne.

Mirotvorni pokret dobio je podršku Društva hrvatsko-srpskog prijateljstva, Matice hrvatske, katoličkih i pravoslavnih svećenika, većine političkih stranaka i čelnika lokalne uprave, oficira JNA iz požeške kasarne.⁸¹ Bilo je to vrijeme u kojem gotovo nije bilo moguće da politički dužnosnici nove vlasti

⁷⁷ Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 28. 7. 2013. Jelenko Topić je u svome tekstu „Ja i ti za mir u lijepoj našoj“ spomenuo ovaj susret: „Predstavnik pokreta primio je komandant požeškog Garnizona (...)“ (PAJT, Jelenko Topić, „Ja i ti za mir u lijepoj našoj“, *Tekstovi 1991. – 1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6).

⁷⁸ Ambon je govornica u crkvama, povišeno mjesto s kojega se čitaju biblijski tekstovi, pjeva psalam, drži propovijed i slično (Adalbert Rebić, *Mali religijski leksikon*, Zagreb, 2006., s. v. ambon, 9).

⁷⁹ Georgije Diklić, razgovor s autorom, Požega, 31. 7. 2013; Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 28. 7. 2013.

⁸⁰ HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, Slavonska Požega, četvrtak, 19. IX. 1991., 7. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

⁸¹ Isto, *Požeški list*, četvrtak, 5. IX. 1991., 2. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

i oficiri JNA podupiru istu inicijativu, ali u Slavonskoj Požezi se upravo to dogodilo.

U večernjim satima 13. rujna 1991. godine, prema naređenju iz Zagreba, pripadnici hrvatskih oružanih snaga organizirali su blokadu kasarne JNA u Slavonskoj Požezi.⁸² Blokada je trajala nepuna četiri dana. Tada su kasarni isključeni struja, voda i telefon, a oficiri i vojnici pozvani su na predaju. Njima i članovima njihovih obitelji zajamčena je sigurnost i sloboda. Vodili su se iscrpljujući i napeti pregovori predstavnika Kriznog štaba Općine Slavenska Požega i komandanta kasarne potpukovnika Stjepana Husnjaka. Budući da pregovori nisu uspjeli, članovi Kriznog štaba i zapovjednici postrojbi u zapovjedništvu 4. bojne 108. brigade usklađivali su plan za napad na kasarnu. Uzeli su u obzir mogućnost organiziranja proboja JNA iz kasarne. U jednom trenutku došlo je do izmjene pucnjave s jedne i druge strane. Rasli su napetost i strah. Uslijedio je poziv potpukovnika Stjepana Husnjaka na razgovor. Dogovor nije postignut. Oficiri su dobili ultimatum za predaju do 17. rujna u 10 sati. Ako odbiju ultimatum, uslijedit će oružani napad na kasarnu. Potpukovnik Husnjak uputio je poziv Kriznom štabu na dogovore o predaji. Odlučeno je da na pregovore u kasarnu idu Anto Bagarić, predsjednik Kriznog štaba, Željko Samardžija, zapovjednik 4. bojne 108. brigade, Nikola Janković, zapovjednik policijske postaje i Zdenko Farkaš, zapovjednik Narodne zaštite. Imali su pratnju gardista i policajaca.⁸³

Doktora Savu Treskanicu u njegovu je ambulantu nazvao potpukovnik Stjepan Husnjak i zamolio ga da prenese Kriznom štabu Općine Slavenska Požega poruku da on i njegovi suradnici žele dogovor.⁸⁴ Savo Treskanica, posredstvom doktora Željka Glavića, prenio je poruku potpukovnika Stjepana Husnjaka. Dobrom voljom jedne i druge strane prevladane su napetosti i problemi, a kasarna je nakon blokade mirno predana. Vojnici su dobili civilnu odjeću i upućeni svojim kućama.⁸⁵ Savo Treskanica rekao je da su, uz potpukovnika Stjepana Husnjaka i njegove suradnike, članove Kriznog štaba Opći-

⁸² Sinteza: HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 19. IX. 1991., 3. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6; Miljenko Crnjac, *Tada je trebalo imati petlju* (Zagreb, 2017), 77.

⁸³ Crnjac, *Tada je trebalo imati petlju*, 77-86.

⁸⁴ Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 28. 7. 2013; Slavka Galić, razgovor s autorom, 30. 8. 2013.

⁸⁵ Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 28. 7. 2013; Slavka Galić, razgovor s autorom, 30. 8. 2013. Savo Treskanica prisjetio se da mu je kasnije tijekom jednog neformalnog susreta i razgovora major Zvonko Horvat rekao da su telefonske linije u kasarni tada bile blokirane pa ga je potpukovnik Stjepan Husnjak kontaktirao uz pomoć posebne linije preko Ljubljane. Detaljnije o blokadi i predaji kasarne vidjeti u: HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 19. IX. 1991., 3; Isto, četvrtak, 26. IX. 1991., 2. Kopije su dostupne u APDP, kutija 6; Crnjac, *Tada je trebalo imati petlju*, 77-91; Dražen Najman,

ne Slavonska Požega te druge činitelje, i pripadnici Mirotvornog pokreta dali doprinos tome da je odlazak vojnika JNA iz kasarne protekao bez incidenata s jedne i druge strane.⁸⁶

Članovi Inicijativnog odbora Mirotvornog pokreta Požeške kotline objavili su u *Požeškom listu* 19. rujna 1991. godine „Načela pokreta“. Tekst se sastoji od četiri članka. U prvom članku navedeno je u biti sve ono što je Georgije Diklić izložio u crkvi svete Terezije Avilske. Pokret okuplja sve ljude koji prihvaćaju njegova načela, bez obzira na njihovu nacionalnu i vjersku pripadnost ili političko opredjeljenje, i „koji su voljni konkretnom aktivnošću pridonositi ostvarenju ideje mira i tolerancije u Požeškoj kotlini danas“. U drugom članku stoji da je ugrožen „suverenitet i teritorijalni integritet naše domovine Republike Hrvatske, ugrožen nam je mir u Zlatnoj dolini, prijateljstva i susjedstva, naši domovi, životi i naša djeca“. Nadalje, u istom članku naglašena je težnja i želja da se stane na put zlu nametanjem dijaloga i demokratske procedure u skladu s europskim vrijednostima. U trećem članku zapisano je da Mirotvorni pokret „odbacuje svaku politiku nacionalnog revanšizma u rješavanju otvorenih pitanja odnosa između Hrvata i Srba, kao politiku koja i jedne i druge uvlači u međusobni sukob i katastrofu.“ Istaknuta je potreba razvijanja povjerenja, solidarnosti i uvažavanja, a osuđeni su netrpeljivost, šovinizam i nasilje. Na kraju, u četvrtom članku, izražen je optimizam: „Na ovim prostorima, u povijesti naši narodi su pobijedili već mnoga zla, pobijedit će i ovo svojom stvaralačkom snagom i ljubavlju...“ Na kraju slijedi poziv građanima da se uključe u „sve akcije mirotvornog pokreta“.⁸⁷

U „Načelima pokreta“ jasno su artikulirana nastojanja i glavni cilj Mirotvornog pokreta Požeške kotline, a to je mir, uz osudu svakog oblika nasilja i isključivosti. Dijalog, demokratska procedura, nacionalna ravnopravnost, tolerancija, solidarnost, povjerenje i uvažavanje istaknuti su kao temeljne vrijednosti demokratskog svijeta, te ideja hrvatskog domoljublja izražena ukazivanjem na ugroženost suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske. „Načela pokreta“ i „Povelja Antiratne kampanje“ suštinski sadrže vrlo slične ideje i ciljeve, a to su očuvanje mira i razvoj demokratskih vrijednosti, ali postoje i neke razlike. Naime, u „Načelima pokreta“ izražena je i hrvatska patriotska komponenta, iskazana riječima: „Ugrožen je suverenitet i teritorijalni integritet naše domovine Republike Hrvatske, ugrožen nam je mir u Zlatnoj dolini, prijateljstva, susjedstva, naši domovi, životi i naša djeca.“⁸⁸

Marija Dujić, Ivan Posilović, *Blokade i osvajanja vojarni i vojnih objekata JNA u Hrvatskoj* (2004.), 361-369.

⁸⁶ Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 20. 5. 2018.

⁸⁷ HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 19. IX. 1991., 2. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

⁸⁸ Isto.

Međutim, treba istaknuti da je ovakva poruka artikulirana uz jasnu inkluzivnu orijentaciju, posebno kada je riječ o Srbima.⁸⁹ Autor „Povelje Antiratne kampanje“ imao je u vidu širi kontekst, pokušavajući, po svemu sudeći, potaknuti i ljude izvan hrvatskih granica, uključujući i ostale jugoslavenske republike te cijelu Europu, uzimajući u obzir moguće različite perspektive u sagledavanju uzroka ratnih sukoba, i time stvoriti šire mogućnosti prevladavanja tih uzroka: „Mi, građani naših republika, građani Europe i svijeta, odlučno odbacujemo nasilje i rat.“⁹⁰ U analizi sadržaja treba obratiti pozornost na vrijeme nastanka ovih dvaju važnih tekstova. „Povelja Antiratne kampanje“ nastala je 5. srpnja, a „Načela pokreta“ u drugoj polovici rujna 1991. godine. Naime, u tom vremenskom rasponu započeo je napad na Osijek, a zatim su 1. kolovoza zauzeti Dalj, Aljmaš i Erdut. JNA se u potpunosti angažirala u ratnoj situaciji, a srpske paravojne formacije izvršile su ubojstva civilnog stanovništva te protjerale većinu građana nesrpske narodnosti. Dana 24. kolovoza započela je opsada Vukovara. U Osijeku je mučeno, ubijeno i bačeno u Dravu osam civila srpske narodnosti.⁹¹ To su samo neki od događaja koji ukazuju na razmjere ratnih sukoba u Hrvatskoj tijekom ljeta 1991. godine.

U *Požeškom listu* 3. listopada objavljen je tekst Slavke Galić pod naslovom „Mirotvorstvo kao izbor“. Iznijela je svoja promišljanja o mirnom rješavanju problema na tragu inicijative Mirotvornog pokreta, ali i neke osobne dileme u kojima sluti nadolazeće zlo: „Ne tako davno život je za mene bio silna radost, čežnja i ljubav. U početku neprimjetno, a kasnije sve jače, u mene se ušuljao strah, razočaranje, muka. Istine u koje sam vjerovala su se rastapale, zlo je postajalo sve moćnije, a ja sam mogla biti samo nemoćni promatrač. Osjećaj nemoći da nešto učinim prijetio je da postane bolest, a sve jači strah se lako mogao pretvoriti u mržnju prema onima koji su dugo hranili samo mržnju.“ Zapisala je da njezin život ima smisla samo ako vjeruje drugima i ako drugi vjeruju njoj i dodaje da to povjerenje „možemo graditi samo ako ja čujem drugog čovjeka i ako drugi čuje mene, ako riječju, gestom, dodirrom saopćavamo drugima i čujemo druge“. Ističe da se uključila u Mirotvorni pokret s namjerom da se ponovno uspostavi povjerenje s drugima.⁹²

Članovi Inicijativnog odbora Mirotvornog pokreta Požeške kotline izradili su letak s namjerom da okupe što veći broj građana. Na letku je navedeno da se radi o „akciji Hrvata, Srba i svih ljudi dobre volje za mir“, uz moto *Ja i ti za mir u lijepoj našoj domovini*. U sadržaju letka istaknuto je da smo „okruženi zlom koje nam je sve bliže i sve nam više prijeti. Svakog od nas

⁸⁹ Isto.

⁹⁰ *Antiratna kampanja 1991.-2011. Neispričana povijest*, 51.

⁹¹ Isto, 114-115.

⁹² HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 3. X. 1991., 7. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

je strah rata, smrti, ubijanja, masakriranja, protjerivanja, srušenih i napuštenih domova, boli, gladi, siromaštva, rastanka“. Građanima je priopćeno da „imamo mogućnost izbora: zlo činiti, zlu se prepustiti ili protiv zla se boriti“. Nakon toga je navedeno: „*JA i TI ćemo se protiv zla boriti!!!*“. Istaknuta je potreba ljubavi prema životu i vlastitom domu te želja za mirom. Naglašena je neophodnost borbe protiv „isključivosti, fanatizma, mržnje i sebičnosti u sebi“, naveden je poziv građanima da se pridruže ovakvoj akciji razgovarajući, družeći se, čuvajući prijateljstava i susjedstva te zajedništvo u povjerenju kroz akciju Mirotvornog pokreta i to odmah i sada.⁹³ Pripadnici Mirotvornog pokreta Požeške kotline izradili su i plakat kojim su željeli pridobiti građane za svoju inicijativu.⁹⁴ Tim postupcima požeški aktivisti poslali su vrlo jasnu poruku građanima o tome da je krajnji trenutak da se uključe u akciju sprečavanja izbijanja ratnoga nasilja i obranu suživota. Poruke su bile jednostavne pa su ih mogli lako razumjeti svi građani, bez obzira na stupanj obrazovanja. Njima je naglašena mogućnost suživota i u promijenjenim političkim okolnostima nakon uspostave novoga društvenog sustava.

Pokretači proturatne inicijative u Požeškoj kotlini otisnuli su razglednicu sa slikom autora Ljubiše Aleksića „Trg Sv. Trojstva u Slavonskoj Požegi“. U gornjem dijelu slike ispisani su stihovi pjesme „Slap“, autora Dobriše Cesarića. S druge strane razglednice stoji da se radi o poruci mira.⁹⁵ Razglednica je otisnuta u šest tisuća primjeraka. Prodaja je predviđena „posredstvom Crvenog križa, škola, poduzeća, kioska *Vjesnika* i na druge načine, a cjelokupan prihod namijenjen je za u ratu postradalo pučanstvo naše domovine“.⁹⁶ Ta akcija pokazuje i humanitarni karakter Mirotvornog pokreta. Riječ je o nastojanju da se očuva mir u požeškom kraju i razvije svijest o potrebi materijalne pomoći građanima u ratom zahvaćenim krajevima Republike Hrvatske.

Bilo je građana koji su, s pravom ili ne, bili kritični prema nekim aspektima Mirotvornog pokreta. Branko Mihalj distancirao se od ljudi okupljenih u Mirotvornom pokretu. Uputio je Inicijativnom odboru Mirotvornog pokreta otvoreno pismo pod naslovom „Izostalo izjašnjavanje Srba“, koje je objavljeno u *Požeškom listu* 24. listopada 1991. godine. Kritika Branka Mihalja

⁹³ PASG, Inicijativni odbor Mirotvornog pokreta Požeške kotline, *Ja i ti za mir u lijepoj našoj domovini* (letak). Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

⁹⁴ Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 28. 7. 2013; Georgije Diklić, razgovor s autorom, Požega, 31. 7. 2013; Ljubomir Gnjatović, razgovor s autorom, Požega, 1. 8. 2013; Kazimir Semunović, razgovor s autorom, Požega, 5. 8. 2013; Slavka Galić, razgovor s autorom, Požega, 30. 8. 2013; Branka Lukić Cesarik, razgovor s autorom, Požega, 3. 9. 2013; Rihard Perinović, razgovor s autorom, Požega, 8. 9. 2013.

⁹⁵ PASG, razglednica Mirotvornog pokreta Požeške kotline. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

⁹⁶ PAJT, Jelenko Topić, „Izvući poginule gardiste“, *Tekstovi 1991. – 1993. objavljeni u Večernjem listu*, bilježnica XXI. Kopija teksta dostupna je u APDP, kutija 6.

sastojala se u tome što, po njegovu mišljenju, neki ljudi iz Mirotvornog pokreta nisu lojalni hrvatskoj demokraciji. Mihalj je, između ostaloga, napisao: „Hrvatska država je neminovnost, a oni to nisu na vrijeme shvatili.“ Nekoliko rečenica dalje istaknuo je: „Neosuđivanje četničkih zvjerstava, a naročito generalsko-velikosrpske politike Slobodana Miloševića, Kadijevića, Adžića, Uzelca i drugih velika je greška slavonskopožeških šutljivaca.“ Autor je zahvalio onima „koji su shvatili ovo kao mirotvorstvo evropskog tipa što je ipak po mome (po mišljenju Branka Mihalja, op. V. T.) za mirna vremena“.⁹⁷

U istom broju *Požeškog lista* objavljen je i odgovor Inicijativnog odbora Mirotvornog pokreta Požeške kotline s naslovom „Zanemarujete prihvaćeno!“. U odgovoru je istaknuto čuđenje istupom Branka Mihalja, koji je prije toga bio predsjednik Inicijativnog odbora Mirotvornog pokreta Požeške kotline te je prihvatio načela Pokreta. U tekstu, između ostaloga, stoji: „Mi mislimo da nismo ljudima srpske nacionalnosti u Mirotvornom pokretu nudili političko izjašnjavanje, jer smo u načelima istakli da smo nadstranačka i nadnacionalna organizacija, a slažemo se da se to može politički ocjenjivati i procjenjivati“. Na razmišljanje Branka Mihalja o europskom mirotvorstvu odgovoreno je: „Nije li paradoksalno gospodine Mihalj, da težimo evropskim standardima društvenog života, a da mirotvorstvo bude na balkanskim standardima?“⁹⁸ Nakon odlaska Branka Mihalja, za predsjednika Inicijativnog odbora Mirotvornog pokreta izabran je Georgije Diklić.⁹⁹ Sa sličnim optužbama suočavali su se i aktivisti Antiratne kampanje, a to je razvidno u izjavi Nele Pamuković tijekom jednoga od razgovora mirovnih aktivista o Antiratnoj kampanji. Nela Pamuković je rekla: „Spomenula bih samo još jednu od izjava koja ilustrira stav nekih iz, recimo, feminističkog pokreta, a koje su '95. u *Vjesniku* objavile da s tim i tim organizacijama ne surađuju jer nisu jasno imenovali srbočetničkog agresora! To je jedna od optužbi.“¹⁰⁰

Iz *Zapisnika* sa sjednica Inicijativnog odbora Mirotvornog pokreta, na kojima su sudjelovali i ostali pripadnici i suradnici Pokreta, vidi se da su požeški proturatni aktivisti surađivali i s „predstavnicima garde i MUP-a“, a planirali su i odlazak k predsjedniku Predsjedništva SFRJ Stjepanu Mesiću s namjerom da ga upoznaju s djelovanjem Pokreta, ali do susreta nije došlo. Sjednici održanoj 11. rujna 1991. prisustvovala je i saborska zastupnica Hrvatske demokratske zajednice Marija Bajt. Georgije Diklić spomenuo je mogućnost „održavanja koncelebriranih misa, uz prisustvo katoličkih i pravoslavnih sve-

⁹⁷ HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 24. X. 1991., 6. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

⁹⁸ Isto.

⁹⁹ Georgije Diklić, razgovor s autorom, Požega, 31. 7. 2013; Slavka Galić, razgovor s autorom, Požega, 31. 8. 2013; Savo Traskanica, razgovor s autorom, Požega, 28. 7. 2013.

¹⁰⁰ *Antiratna kampanja 1991.-2011. Neispričana povijest*, 64.

ćenika“. Istaknuta je i potreba zaštite kulturnih spomenika u uvjetima rata pa su o tome kontaktirali Matka Peića. Saborska zastupnica Marija Bajt naglasila je da „moramo misliti i na mnoge miješane brakove i djecu iz tih brakova“, predložila je suradnju s akademikom Nedjeljkom Mihanovićem i uspostavu kontakta s UNICEF-om. Govorila je o potrebi proglašenja Požege otvorenim gradom. Naglasila je potrebu suradnje s Kriznim štabom Općine. Svećenik Josip Dumić „ističe da se ne može govoriti o obrani Požege proglašavanjem Požege otvorenim gradom zbog toga što nije niti objavljen rat“. Nadalje, Dumić je istaknuo da „mi moramo naglašavati da je obrambeni rat ne samo dopušten, već i zapovjedan, moralan. Nemoralni rat je nametnut“. Savo Treskanica je, reagirajući na izlaganje Josipa Dumića, naglasio odnos pacifizam – patriotizam, istaknuo da i dalje treba inzistirati i ustrajati na tome te se referirao na Živka Kustića: „‘da ubijemo zlo’, a ne da objašnjavamo što je pravedni rat“. Marija Bajt smatrala je da „narod podržava ovu inicijativu, osim da misli da je prekasno. Mir u gradu treba zahvaliti i vojarni“. Ivo Žanetić predlagao je tiskanje dopisnice mira s pjesmom „Slap“ i parolama Mirotvornog pokreta, te ističe potrebu suradnje s Crvenim križem, a predlaže i koncert. Josip Dumić ponudio je crkvu „kao prostor za koncert“. Georgije Diklić iznio je zanimljivo zapažanje: „Čuje se gdje ste bili – a srpski intelektualci su djelovali i ranije, zapitajte se koliko SDS ima intelektualaca? Sedam vladika je došlo u Požegu da iznesu podatke o ugroženosti Srba, ali to nije prošlo ovdje, pa se mora znati da su ti intelektualci itekako djelovali, njihove podrivačke akcije i dalje ostaju. Običan vjernik to ne može zabraniti, ali intelektualac to može. To vam govorim da se međusobno pomažemo. Svaki pošten Srbin je usvojio Hrvatsku kao domovinu.“ Diklić je završio rečenicom: „Zamislimo se nad tim kako se ovdje nikad nije pucalo.“

Na sjednici 9. listopada Ivo Žanetić istaknuo je potrebu tiskanja plakata i razglednica. Dana 16. listopada Georgije Diklić predložio je suradnju s izbjeglicama, a Jelenko Topić govorio je o „oglašavanju na bezrazložnu pucnjavu“. Georgije Diklić nadovezao se na Jelenka Topića te istaknuo potrebu govora o uznemiravanju građana.¹⁰¹ Diklić je smatrao da, vezano uz taj problem, treba „apelirati na Krizni štab i uputiti apel preko sredstava javnog informiranja“. Tijekom ove sjednice Georgije Diklić izabran je za predsjednika Inicijativnog odbora Mirotvornog pokreta. Na narednoj sjednici Odbora, održanoj 23. listopada, Georgije Diklić izvijestio je o posjetu prognanicima, a istaknuto je i sljedeće: „Branki javiti da digne novce te da ih se pokloni izbjeglicama“. Savo Treskanica smatrao je da treba poraditi i na suradnji s drugim mirotvornim pokretima. Ivo Žanetić predlagao je privlačenje većeg broja ljudi i organiziranje neposrednih akcija. Tom prijedlogu suprotstavio se Georgije Diklić.

¹⁰¹ Riječ je o postavljanju eksplozivnih naprava na kuće pojedinih građana srpske narodnosti (Georgije Diklić, razgovor s autorom, Požega, 31. 7. 2013.).

Smatrao je da „nisu pogodna vremena za veća okupljanja, a i da se u manjoj grupi mnogo više učini“. Žanetić je ustrajavao u svome stavu i predložio da se „u neposrednu akciju uključi veći broj ljudi“. Slavka Galić istaknula je potrebu organiziranja predavanja „s gostima iz Zagreba“. Ljubomir Gnjatović „predlaže da se možda obrati vlastima ponovo, što ostali članovi nisu smatrali potrebnim“. Iz te je rečenice potpuno jasno da su odnosi između lokalne vlasti i Inicijativnog odbora Mirotvornog pokreta u silaznoj putanji. Iz *Zapisnika* je vidljivo da su u radu Mirotvornog pokreta, osim spomenutih, sudjelovali i Andrija Banožić, Simo Banjanin, Željka Boroš, Željka Franjić, Željko Hercigonja, Dragica Jakovina, Ranko Janković, Vera Vinković i drugi.¹⁰² Prema sjećanju Slavke Galić i Riharda Perinovića, u radu Mirotvornog pokreta Požeške kotline sudjelovala je i liječnica Rajka Šimunović.¹⁰³ Ivo Žanetić spomenuo je i sudjelovanje požeške slikarice Anite Grbavac Jakobović u radu Mirotvornog pokreta Požeške kotline.¹⁰⁴

Tijekom svoga djelovanja pripadnici Mirotvornog pokreta Požeške kotline suočavali su se s raznim problemima, pa čak i s neugodnostima. Na sjednici Inicijativnog odbora Mirotvornog pokreta 30. rujna 1991. godine Stojan Raguž je istaknuo: „Djelovanje ekstremista nas zaustavlja u našim akcijama.“¹⁰⁵ Tijekom iste sjednice Ljubomir Gnjatović je rekao da je „nedopustivo poistovjećivanje Mirotvornog pokreta s ekstremistima“.¹⁰⁶ Kao što je istaknuto, 23. listopada, prema *Zapisniku*, Ljubomir Gnjatović predložio je ponovni pokušaj kontakta s vlastima, ali ostali članovi nisu prihvatili prijedlog. Iz svega se može zaključiti da je došlo do udaljavanja između lokalne vlasti i Mirotvornog pokreta. Jesu li pripadnici Mirotvornog pokreta počeli gubiti naklonost lokalne vlasti? Je li načelna potpora koju je ta vlast u početku pružala Mirotvornom pokretu bila samo politički potez ili izraz iskrenih nastojanja? Bojan Bilić je u svome članku „Hod po tankoj žici: artikuliranje antiratnog angažmana u Hrvatskoj ranih 1990-ih godina“, objavljenome u knjizi *Neispričana povijest. Antiratna kampanja 1991.-2011.*, napisao: „Organiziranje proturatnih građanskih inicijativa i sudjelovanje u njima posebno je kompleksno u zajednici koja sebe percipira kao žrtvu oružane agresije. U takvim okolnostima, otpadnici dolaze u nesiguran položaj: svoju odanost društvu u kojem djeluju afirmiraju artikuliranjem jednog vrijednosnog sistema različitog od onoga koji je široko

¹⁰² PASG, *Zapisnik*. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

¹⁰³ Slavka Galić, razgovor s autorom, Požega, 30. 8. 2013; Rihard Perinović, razgovor s autorom, Požega, 8. 9. 2013; Rajka Šimunović, razgovor s autorom, Požega, 1. 8. 2014. Rajka Šimunović potvrdila je ovaj navod.

¹⁰⁴ Ivo Žanetić, razgovor s autorom, Požega, 26. 3. 2018. Anita Grbavac Jakobović potvrdila je ovaj navod (Anita Grbavac Jakobović, telefonski razgovor s autorom, 22. 5. 2018.).

¹⁰⁵ PASG, *Zapisnik*. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

¹⁰⁶ Isto.

prihvaćen.“ Bilić je dobro uočio dilemu s kojom su se suočavali aktivisti i aktivistice te nastavio: „Na početku ratova za jugoslavensko nasljeđe, kada je Jugoslavenska narodna armija pod vodstvom srpskih oficira počela granatirati Vukovar, hrvatski građanski aktivisti i aktivistkinje našli su se u takvoj situaciji. Kako su sukobi postajali intenzivniji i približavali se Zagrebu na manje od 50 kilometara, aktivisti su se suočili s dilemom: kako javno izraziti svoje proturatne osjećaje i istodobno priznati pravo sunarodnjaka na oružanu samoobranu. *Antiratna kampanja Hrvatske* (ARKH), mreža proturatno orijentiranih pojedinaca i pojedinki, građanskih inicijativa i organizacija, proizašla je iz brojnih nastojanja aktivista i aktivistkinja da *nađu pravi omjer* između potrebe da se, s jedne strane, spriječi sveopću militarizaciju njihovog društva, a s druge, da se ne ospori legitimnost upotrebe oružja ili pribjegavanja vojnoj intervenciji.“¹⁰⁷

Djelovanje Mirotvornog pokreta Požeške kotline uglavnom se ugasilo do kraja studenog 1991. godine, dakle vrlo brzo nakon formalnog osnivačkog skupa. Pojedini pripadnici još su se neko vrijeme sastajali i pokušavali nastaviti s radom.¹⁰⁸ Nekako u isto vrijeme došlo je do sličnih problema, posebno kada je riječ o padu broja aktivista, i u redovima drugih proturatnih organizacija. Jedna od vodećih ličnosti Antiratne kampanje Vesna Teršelić o ovome je problemu, između ostaloga, kazala: „Ja bih rekla da se u rujnu, listopadu i studenom apsolutno smanjuje naš krug. Kako se približava pad Vukovara, mi padamo na jako malen broj, i apsolutno ulijećemo u ulogu izdajica. Tu se onda lome stvari, rekla bih i u ženskim organizacijama i unutar Zelene akcije.“¹⁰⁹ Rasplamsavanje ratnih sukoba obeshrabrilo je dio građana u pokušajima pristupa gorućim problemima srpsko-hrvatskih odnosa nenasilnim sredstvima. O tim problemima, uz ostale, govorio je i Nenad Zakošek: „Bilo je evidentno da se rat vodi u Hrvatskoj i poštovao sam stav ljudi koji su rekli ‘idem se braniti’. Druga je razina da su postojali praktični problemi s tim što smo ustanovili da se, naravno, u Hrvatskoj svašta grozno događa i da je za to kriva vlast, loša vlast, ali da Hrvatska ima pravo biti nezavisna, braniti tu nezavisnost, međutim moramo ispuniti neke standarde. Ono za što se mi trebamo zalagati jest da imamo normalnu državu, s normalnom vojskom, s normalnom policijom i tako dalje.“ Miroslav Ambruš Kiš dopunio je Zakošeka rečenicom: „I s ljudima koji neće u vojsku.“¹¹⁰

Smatram da je najznačajnija prednost Antiratne kampanje u odnosu na Mirotvorni pokret Požeške kotline bilo iskustvo mnogih njezinih sudionika

¹⁰⁷ Bilić, „Hod po tankoj žici“, 213.

¹⁰⁸ Georgije Diklić, razgovor s autorom, Požega, 31. 7. 2013; Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 28. 7. 2013.

¹⁰⁹ *Antiratna kampanja 1991.-2011. Neispričana povijest*, 58.

¹¹⁰ Isto, 82.

u angažmanu na sceni civilnog sektora prije izbijanja rata, jaka povezanost s mirovnim aktivistima država izvan jugoslavenskog prostora te kontakti i suradnja s proturatnim grupama i pojedinim aktivistima na lokalnim razinama, poput Pakraca i Osijeka.¹¹¹

Unatoč proturatnim nastojanjima, 25. rujna došlo je do napada srpskih paravojskih formacija na policijsku patrolu kod Kantrovaca.¹¹² Sutradan su izvedeni minobacački napadi iz smjera Mijača, Kamenske i Striježevice,¹¹³ a kasnije i Gornjih Vrhovaca,¹¹⁴ na Orljavac, Stražeman i Doljance.¹¹⁵ Policija i gardisti pružili su otpor. Tada su izgubili život gardisti Nikica Mandušić, Dragan Mindum, Branko Terzić, Mihovil Vojnić i Ivica Zovko, a gardist Igor Zalar zarobljen je i odveden u srpski logor na Bučju.¹¹⁶ Nakon njih poginuo je gardist Dragan Jajić 23. listopada na području Nježića¹¹⁷ i Klise,¹¹⁸ zaselaka nastanjenih srpskim stanovništvom. Dva dana kasnije ubijeni su gardisti

¹¹¹ Povezanost Antiratne kampanje s mirovnim aktivistima i grupama izvan Hrvatske te s pojedincima i grupama na lokalnim razinama u Hrvatskoj, ali i iskustvo mnogih vodećih ljudi ove mreže u civilnom sektoru prije izbijanja rata u Hrvatskoj jasno su vidljivi u publikaciji *Antiratna kampanja 1991.-2011. Neispričana povijest*.

¹¹² Kantrovci su selo pod Papukom (*Požeški leksikon*, s. v. Kantrovci, 115). Prema popisu stanovništva 1931. godine, u Kantrovcima je živjelo 220 stanovnika. U Drugom svjetskom ratu 20 stanovnika ovoga sela život su izgubili kao partizanski borci, a 81 civilna osoba kao žrtva fašizma, odnosno ustaškog režima (Milan Radovanlija, „Poginuli borci NOR-a i žrtve fašističkog terora u Požeškoj kotlini 1941-1945. godine“, u: *Požeška kotlina u Narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941-1945*, Slavonski Brod, 1984., 517). Prema navodima svećenika i povjesničara Josipa Buturca i gimnazijskog profesora Antuna Petkovića, „oko 70 staraca, žena i djece ubijeno je 1941. godine, a selo spaljeno“ (*Požeški leksikon*, s. v. Kantrovci, 115). Godine 1991. u tom selu živjelo je 107 Srba i troje ostalih (*Popis stanovništva 1991.*, 164-165). Selo je uništeno krajem 1991. godine (Hedl, „Evakuacija u 26 slika“, *Feral Tribune*, 3. 2. 2001., 6-8).

¹¹³ Striježevica je selo smješteno uz cestu Kamenska – Zvečevo (*Požeški leksikon*, s. v. Striježevica, 304-305). Prema popisu stanovništva 1991. godine u Striježevici je živjelo 88 stanovnika. Svi su bili srpske narodnosti (*Popis stanovništva 1991.*, 166).

¹¹⁴ Gornji Vrhovci su selo smješteno na Papuku sjeverozapadno od Stražemana (*Požeški leksikon*, s. v. Vrhovci Gornji, 350). Godine 1991. u ovom selu živjela je 71 osoba srpske i 1 hrvatske narodnosti (*Popis stanovništva 1991.*, 164).

¹¹⁵ Doljanci su selo pod Papukom (*Požeški leksikon*, s. v. Doljanci, 61). U selu je 1991. godine živjelo 70 Hrvata, 5 Srba i 4 ostalih (*Popis stanovništva 1991.*, 164-165).

¹¹⁶ Sinteza: HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 3. X. 1991., 2. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6; Mirjana Šperanda, „Domovinski rat u požeškom kraju“, *Požeški pučki kalendar* (Požega, 2007), 39.

¹¹⁷ Nježić je zaselak smješten na sjeverozapadu Požeške kotline (*Požeški leksikon*, s. v. Nježić, 188). U selu je 1991. godine živjelo stanovništvo srpske narodnosti (*Popis stanovništva 1991.*, 166).

¹¹⁸ Klisa je zaselak u sjeverozapadnom dijelu Požeške kotline (*Požeški leksikon*, s. v. Klisa, 121). Od ukupno 13 stanovnika 1991. godine, svi su bili Srbi (*Popis stanovništva 1991.*, 164).

Zdravko Bešlić i Ivan Stožicki.¹¹⁹ Dana 29. listopada 1991. godine, u skladu s naredbom Kriznog štaba Općine Slavonska Požega, započela je akcija iseljavanja 23 sela u kojima je živjelo srpsko stanovništvo te triju sela s mješovitim srpskim i hrvatskim življem. Nakon akcije iseljavanja uništena su 22 sela, a prema navodu Drage Hedla, po iskazu svjedoka, ubijeno je sedamdesetak osoba srpske narodnosti.¹²⁰ Točan broj ubijenih Srba na području Požeške kotline 1991. godine s njihovim osobnim podacima i okolnostima stradanja ostaje otvoreno pitanje za buduća istraživanja. Drago Hedl je o uništavanju sela požeškog kraja nastanjenih srpskim stanovništvom, između ostaloga, 2001. godine napisao: „*Feralovi* reporteri koji su krajem siječnja ove godine – više od devet godina nakon navedene evakuacije – obišli najveći dio sela pobrojanih u naredbi, ostali su zapanjeni sustavnošću obavljenog posla: ni jedna zgrada nije ostala čitava, bez obzira radi li se o kući za stanovanje, gospodarskom objektu, štali (...) Sve je spaljeno vrlo pedantno bez greške i propusta (...)“¹²¹ Na području grada Slavonske Požege i šire okolice došlo je do širenja „noćnog terorizma“ koji se manifestirao podmetanjem eksplozivnih naprava u kuće građana srpske narodnosti, a u Velikoj je smrtno stra-

¹¹⁹ Sintezna: HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 31. X. 1991., 4. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6; Šperanda, „Domovinski rat“, 39.

¹²⁰ Detaljnije o tom problemu u: Hedl, „Evakuacija u 26 slika“, 6-8. Kopija dostupna u APDP, kutija 6. Podaci o broju ubijenih osoba srpske narodnosti su različiti. U navedenom članku „Evakuacija u 26 slika“, objavljenom u *Feral Tribuneu*, autor Drago Hedl je, prema iskazima svjedoka, naveo da je ubijeno sedamdesetak osoba srpske narodnosti. U istom tekstu navedena su imena i prezimena te životna dob 34 ubijene osobe iz četiriju sela: „Na dugom popisu mrtvih navedeno je kako su u Čečavcu ubijeni supružnici Jovo (76) i Mila Radić (72); u Jeminovcu Mile Mijatović (90), za koga se tvrdi da je izgorio u zapaljenoj kući, te Milan Radmilović (81) i njegov sin Ljubomir (51). U Vučjaku Čečavskom (Čečavačkom, op. V. T.) ubijeno je, tvrde iskazi svjedoka, čak 14 osoba: Milan (79) i Ljuba Carević (65), Jagoda Dulić (73), Radojka Dulić (47), Mile Dulić (39), Kata Dulić (73), Milena Ivanović (47), Anđa Starčević (63), Milka Starčević (73), Jagoda Starčević (82), Mica Šimić (61), Milka Šimić (78), Janko Živković (67) i Nikola Živković (41). Svjedoci navode da je u selu Šnjegaviću ubijeno 15 osoba, te navode njihova imena: Bosiljka Protić (84), Milan Protić (63), Draga Protić (60), Stanko Protić (69), Milan Radmilović (56), Anka Radmilović (53), Milka Radmilović (84), Stanko Radmilović (bez navođenja godina), Anđa Stanković (70), Bosiljka Stanković (bez navođenja godina), Ljubomir Protić (53), Ana Radmilović (70), Ilija Radmilović (40), Željko Ranosavljević (26) i Milena Milošević-Subašić (53).“ Podatke o ubojstvima Srba u Šnjegaviću *Feralovim* reporterima potvrdio je 2001. godine i županijski državni odvjetnik u Požegi Rudolf Maček. U *Kronici požeško-slavonskoj*, 10. siječnja 2013., objavljen je tekst „Polaganje vijenaca na spomen obilježje poginulim srpskim civilima u Šnjegaviću. Josipović: Vrijeme je da im se poklonimo“. Prema navedenom tekstu, 10. prosinca 1991. godine u Čečavcu, Vučjaku Čečavačkom, Jeminovcu, Ruševcu i Šnjegaviću smrtno su stradale 42 civilne osobe srpske narodnosti nakon manjeg oružanog sukoba. Riječ je o 24 žene i 18 muškaraca, a 16 osoba bilo je starije od 70 godina (*Kronika požeško-slavonska*, 10. 1. 2013., 2. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6).

¹²¹ Hedl, „Evakuacija u 26 slika“, 7.

dala Jula Dokić.¹²² Krajem listopada pripadnici srpskih paravojnih formacija izveli su minobacački napad na Poljansku¹²³ i Stražeman.¹²⁴ U studenom su smrtno stradali gardisti Damir Rukelj (11. 11.) i Branko Habek (12. 11.).¹²⁵ Dana 13. studenog raketirana je požeška vojarna, a oštećeni su i objekti u njezinoj blizini, poput srednjoškolskog centra.¹²⁶ Drugoga prosinca 1991. godine na Papuku je iz zasjede ubijeno 11 hrvatskih vojnika (Davor Dragić, Jozo Koutni, Tade Nikić, Branko Peći, Tomo Perić, Damir Pišmiš, Tomislav Pranjković, Vinko Tomašević, Ivica Zlomisljić te dvojica iz Zagreba, Anđelko Tule i Tomislav Vužić Mohenski).¹²⁷ U većem dijelu Požeške kotline nije bilo ratnih sukoba. Kao što je poznato, rat je na području Požeške kotline, ali i drugih ratom zahvaćenih krajeva Republike Hrvatske, odnio mnogo ljudskih života, a neki gradovi poput Vukovara pretrpjeli su teška razaranja. Nositelji antiratnih inicijativa u konačnici nisu uspjeli spriječiti te pojave.

U tekstu *Požeškog lista* „U ime mira“, potpisanom inicijalima R. T., autor je napisao da su svoju privrženost uspostavi mira u Republici Hrvatskoj izrazili i požeški glazbenici i Hrvatski radio Požega „osnivanjem Požega Band Aida“. Požeški glazbenici snimili su i emitirali dvije skladbe. Novoosnovani glazbeni sastav nazvan Požega Bend, „svatko na svom instrumentu oblikovao je skladbu *U ime mira* Tomislava Jakobovića“. Nakon toga snimljen je „u tradicionalnom tonu i tamburaškoj izvedbi naslov *Taj moj dragi kutak svijeta* Veljka Škorvage u interpretaciji Tonija Marinića. Pjesme su snimili Samir Flajsig i Zoran Pok.“¹²⁸ Ovi proturatni pokušaji sve više su podsjećali na „glas vapajućega u pustinji“.

Je li bilo moguće spriječiti izbijanje rata? Dejan Jović je rekao da nikada nije bio uvjeren „da je većina ljudi u Hrvatskoj ili bilo kojoj drugoj zemlji bila za rat. Ali, za rat nije potrebno da za njega bude većina. Za rat je potrebno dovoljno naoružanih ljudi koje se neće spriječiti da pokrenu rat“. Istaknuo je

¹²² Sinteza: HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 24. X. 1991., 2; Isto, četvrtak, 7. XI. 1991., 4. Kopije su dostupne u APDP, kutija 6.

¹²³ Poljanska je selo smješteno pod Papukom (*Požeški leksikon*, s. v. Poljanska, 222). U Poljanskoj je tada živjelo 110 Hrvata, 17 Srba i 13 ostalih (*Popis stanovništva 1991.*, 166-167).

¹²⁴ HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 31. X. 1991., 2. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

¹²⁵ Sinteza: HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 21. XI. 1991., 6. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6; Crnjac, *Tada je trebalo imati petlju*, 222; Šperanda, „Domovinski rat“, 39.

¹²⁶ Sinteza: HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 21. XI. 1991., 3. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6; Šperanda, „Domovinski rat“, 39.

¹²⁷ HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 12. XII. 1991., 6. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6; Crnjac, *Tada je trebalo imati petlju*, 158.

¹²⁸ HR-DASB-PŽ-298, Zbirka tiskovina Požega, *Požeški list*, četvrtak, 17. X. 1991., 6. Kopija je dostupna u APDP, kutija 6.

problem raspada jugoslavenske države, koja je bila toliko nemoćna da nije bila u stanju nešto učiniti. S druge strane, došlo je do stavljanja država, posebno Srbije, „na stranu rata, a ne mira“. Jović je izrazio svoje uvjerenje da je rat moguće izbjeći samo aktivnim sudjelovanjem civilnog sektora, države i međunarodne zajednice u angažmanu na očuvanju trajnoga mira. Početkom devedesetih godina na ovim prostorima samo je dio civilnoga sektora „nastojao djelovati protiv rata. Ne smijemo nikad zaboraviti one u civilnom sektoru koji su bili jako za rat. Ali i država je u najvećem dijelu bila za rat, ili je nije bilo, a međunarodne organizacije nije bilo briga. Nije ih bilo briga ni za antiratne akcije. Vidjeli smo kako postupaju, počele su razgovarati s tim novim državama, a ne s nama.“ Nadalje, Dejan Jović je spomenuo važnost razvijanja aktivne kulture mira jer „se rat može dogoditi“.¹²⁹

Zaključak

Mir je jedina prava pobjeda...

Jovan Mirić, *Danas*, 22. 1. 1992.¹³⁰

Djelovanje Mirotvornog pokreta Požeške kotline treba promatrati u kontekstu pogoršanja odnosa jednog dijela Srba i Hrvata na području Požeške kotline kao mikrorazine, a to znači dijela cjeline koja je određena ukupnim prostorom Jugoslavije zahvaćenim procesom raspada, prije svega zbog međuetničkih sukoba, ali i drame odlaska s političke scene socijalističke i uspona nacionalne ideologije, određene predominantnim etničkim aspektima koji su ometali razvoj demokracije i, uz ostale činitelje, doveli društvo u stanje višegodišnje civilizacijske regresije. Nije bilo volje da se politički problemi rješavaju dogovorom svih zainteresiranih strana. Mnogi nositelji nacionalne ideologije nisu u dovoljnoj mjeri pokušavali pronaći poželjna rješenja jer se takvo djelovanje, u smislu očuvanja mira demokratskim sredstvima, nije uklapalo u njihovu nacionalnu koncepciju, utemeljenu ponajprije na negativnoj slici drugoga. Na scenu su došla *etnička vremena*, kako je pisao Dušan Kecmanović u svojoj istoimenoj knjizi. U spomenutoj knjizi autor je, između ostaloga, naveo: „Uz malo pretjerivanja moglo bi se reći da je neljudski očekivati od ljudi da se psihološki poistovjete sa čovječanstvom. Oni to praktički nikada ne čine. I ako i kada dođu u sukob interesi čovječanstva i vlastite grupe, nije teško predvidjeti koja će strana pobijediti u tom sukobu.“¹³¹ „Od ideološkog obilježavanja do nasilja ima svega nekoliko koraka“, napisao je Nikola Du-

¹²⁹ *Antiratna kampanja 1991.-2011. Neispričana povijest*, 34.

¹³⁰ Mirić, *Sve se mijenja*, 226.

¹³¹ Dušan Kecmanović, *Etnička vremena* (Beograd, 2001), 141.

gandžija u svojoj knjizi *Nacionalna zbilja i njezini prividi*.¹³² Isti je autor u spomenutoj knjizi naveo: „Oni koji su prije s teškoćama morali potiskivati nasilnička svojstva, u eri buđenja etnonacionalizma oslobađaju se kočnica i slobodno ih ispoljavaju prema drugoj naciji kao pogodnom objektu, i tek kada se slegne kolektivna euforija, u njima se povlače ili slabe nasilničke strasti. Jer, opet se valja ponašati u skladu s civiliziranim normama, makar se one i dalje mogu doživljavati kao teret.“¹³³

Jesu li pripadnici Mirotvornog pokreta Požeške kotline uspjeli ostvariti svoje ciljeve koji su izloženi u ovom napisu? Uglavnom nisu. To se vidi po zbivanjima koja su usmjeravala društvo u pravcu rata i stradanja vezanih uz ovakve oblike sukoba. Reakcija na akciju Mirotvornog pokreta bila je momentalna. Kasnije se nepovjerenje između dijela građana hrvatske i srpske narodnosti počelo produbljivati. Ipak, treba dublje razmotriti situaciju i postaviti pitanje – koliko su mogli učiniti? Sudeći po zbivanjima tijekom rata na području Požeške kotline, isključivost i nasilje nadvladali su princip mira, dijaloga i tolerancije. To je bio samo odraz ukupnog stanja u Hrvatskoj, koje nije ohrabralo ljude u težnji prema mirnom rješavanju problema, nego je ulijevalo strah i zabrinutost. Jaka nacionalna identifikacija i homogenizacija te isključivanje drugih prevladali su težnju prema očuvanju mira. Nikola Dugandžija je u svojoj knjizi *Nacionalna zbilja i njezini prividi* napisao: „(...) iako se ‘pobjeda’ nacionalne identifikacije ostvaruje i bez mnogo prisile, postoji i ljudska identifikacija, koja uporno svjedoči da među svim ljudima postoji nešto bitno zajedničko.“¹³⁴

U čemu se sastoji vrijednost Mirotvornog pokreta Požeške kotline? Nije moguće zanemariti nastojanje ljudi iz Pokreta da zaustave ratni sukob u Požeškoj kotlini i njihovu spremnost da po cijenu vlastite sigurnosti stanu u obranu mira, demokracije i ljudskog dostojanstva. Pripadnici Mirotvornog pokreta Požeške kotline uspjeli su u vrlo složenim okolnostima okupiti dio Hrvata i Srba te pripadnika drugih narodnosti, raznih konfesija, poput katolika i pravoslavnih, ali i agnostike, ateiste i ljude različitih političkih uvjerenja. Značajan je segment njihova djelovanja uključivanje pojedinaca iz struktura lokalne vlasti, poput Stojana Raguža¹³⁵ i Marije Bajt, u proturatne akcije, iako je postupno došlo do udaljavanja lokalne vlasti i Mirotvornog pokreta Požeške kotline. Važna je i usmjerenost Pokreta u pravcu pacifikacije kasarne JNA

¹³² Dugandžija, *Nacionalna zbilja*, 73.

¹³³ Isto, 80.

¹³⁴ Isto, 63.

¹³⁵ Dvoje sugovornika istaknulo je predan i uporan angažman Stojana Raguža u radu Mirotvornog pokreta Požeške kotline (Slavka Galić, razgovor s autorom, Požega, 30. 8. 2013; Savo Treskanica, razgovor s autorom, Požega, 28. 7. 2013.).

u Slavonskoj Požegi, u kojoj su požeški proturatni aktivisti našli sugovornike barem u osobama potpukovnika Stjepana Husnjaka i majora Zvonka Horvata.

I danas, kada je Hrvatska postala punopravnom članicom Europske unije, načela Mirotvornog pokreta Požeške kotline postaju opet aktualna. U Požegi su postojali ljudi koji su rekli „ne“ svakom obliku isključivosti te se zauzimali za afirmaciju demokratskih vrijednosti na kojima bi se trebala temeljiti suvremena Hrvatska i Europa, a to su dijalog, tolerancija i aktivni suživot s različitimima u miru i slobodi. Zato požeški proturatni aktivisti zaslužuju mjesto u kulturi pamćenja jer su bili bolji dio društva u vremenu kada je nasilje nametnulo svoja pravila. Bila je to težnja prema nečem humanom u odnosu na rat, nametnut od ljudi koji su svoju nacionalnu pripadnost doživljavali kao zanimanje, a ne obvezu za odgovorno djelovanje s ciljem razvijanja pozitivnog odnosa pripadnika vlastitog naroda prema građanima drugih narodnosti te ostvarivanja civilizacijskog iskoraka i otvaranja prema svim ljudima koji žele živjeti u zajedništvu s drugačijima. Samu bit djelovanja Mirotvornog pokreta Požeške kotline istaknuo je Georgije Diklić riječima: „Bilo je to teško vrijeme u kojem su emocije ometale razum. Ljudi okupljeni u Mirotvornom pokretu željeli su nametnuti dijalog kao način rješavanja otvorenih pitanja između Hrvata i Srba.“¹³⁶

Riječ zahvale

Zahvaljujem na suradnji i razgovorima sugovornicima koji su mi dali korisne podatke o djelovanju Mirotvornog pokreta Požeške kotline, a to su: Georgije Diklić, Slavka Galić, Ljubomir Gnjatović, Anita Grbavac Jakobović, Branka Lukić Cesarik, Dušan Mirković, Rihard Perinović, Kazimir Semunović, Rajka Šimunović, Jelenko Topić, Savo Treskanica i Ivo Žanetić.

¹³⁶ Georgije Diklić, razgovor s autorom, Požega, 31. 7. 2013.

Summary

SURMOUNTING THE INSURMOUNTABLE – PEACE MOVEMENT OF THE POŽEGA VALLEY IN 1991

During the summer and the autumn of 1991 there was a Peace Movement of the Požega Valley active in the area of the former Slavonska Požega County. The objective of the Peace Movement was suppression of conflicts between the Croats and the Serbs and imposition of dialogue as the main method of resolving the international tension that escalated in Slavonska Požega County in 1991. Besides, members of the Movement tried to develop the principles of democracy in the critical moments of the collapse of Yugoslavia and the break-up of socialism. The Peace Movement of the Požega Valley was gathered around the Initial Board (*Founding Board*) and other protagonists and associates. Members of the Initial Board (*Founding Board*) of the Peace Movement of the Požega Valley encouraged and organized all activities dealing with accomplishment of the fundamental objectives of the Movement and in doing so managed to gather a couple of thousand citizens. Anti-war gatherings were organized as well as a march from the Saint Trinity Square to the military quarters of Yugoslavia National Army in Slavonska Požega with messages of peace. Members of the Peace Movement made a poster, a postcard, and a flyer and thus tried to persuade more citizens to join their initiative. This paper gives insight into mostly unknown information (data) about the Movement and analyzes the most important aspects of its activities.

Keywords: The Peace Movement of the Požega Valley, Slavonska Požega, peace, dialogue, tolerance, anti-war activism

(Translated by Dolores Mataija)

Kontakt autora:

Vinko Tadić, prof. povijesti i dipl. arheolog
Požega
e-mail: vinko.tadich@gmail.com